

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indberetning
om den økonomiske Tilstand
i Lolland 1735

Ved

Kai C. Uldall

Særtryk af Lolland-Falsters historiske
Samfunds Aarbog for 1918

Nykøbing F.
Stiftstidendes Bogtrykkeri
1917

Indberetning om den økonomiske Tilstand i Lolland 1735

Ved

Kai C. Uldall

Nykøbing F.
Stiftstidendes Bogtrykkeri
1917

I det følgende skal meddeles en Række Indberetninger (Relationer) om den økonomiske Tilstand i Købstad og Land, indsendt af Amtmænd, Herredsfogeder, Magistrater og fl. ifølge et Reskript af 25. Juni 1735, der gik forud for Kommercekollegiets Oprettelse, og hvis Ordlyd var følgende:

„Befaling til Stiftamtmandene i Danmark — —.

Vi give dig hermed tilkiende, at det er Vores allernaadigste Villie og Befaling, at du fra alle i det dig allernaadigst anfortroede Stift værende Amtmænd, Byernes Magistrater og andre Vedkommende indhenter deres udførlige *Relation*, Erklæring og Betænkende ofver efterfølgende Poster:

1

Angaaende et hvert Amts Tilstand, Beskaffenhed og *Producter*.

2

Hvorudi en hver Byes og *Districts* Handel, *Negoce*, Handtering og Næring bestaar.

3.

Om samme har aftaget eller tiltaget, og hvad dertil kan være Aarsage.

4.

Angaaende Vores ved Søen beliggende og til Vands *negotierende Provincier* og Byer maa i Særdelighed indhentes Efterretning om de ind- og udgaaende Vahre ved egne eller fremmede Skibe blifve førte, hvorledes et hvert Steds Skibsfart er beskaffen, hvor mange og hvor store Skibe ved hvert Sted befindes, hvor deres Fart egentlig gaar hen, og hvorudi deres Befragtning frem og tilbage bestaar. Ligeledes skal og indberettes, hvad egentlig føres til og fra Landstæderne.

5.

Om nogle og hvad Slags *Fabriquer* og *Manufacturer*, det være

sig under hvad Nafn det vil, udi en hver By, Amt og *Province* findes.

6.

Om, hvorledes og til hvem *Privilegia* i saa Maade ere udgifne. Af hvilken Beskaffenhed, om de ere *monopoliske* eller *exclusive*. Hvilke der ere paa en vis Tid, og hvilke der ere bestandige.

7.

Hvilke og hvor mange Slags *Societeter* og Laug en hver By og *Provincie* haver, saavel og Tallet paa Kiøbmænd, Kræmmere, Handtvercksfolk og alle dem, der drifve Handel, samt omtrent deres Tilstand, saavidt vides kan. Om Handtvercksfolk fattes dem og hvad Slags.

8.

Om der ere Indbyggere nock til at dyrcke Landet. Om Landvæsenet og Aggerdyrkelsen ikke kunde være at forbedre. Hvad begge Deeles maatte fattes.

Og saa snart slige Efterretninger ere indhentede, haver du samme tillige med dit allerunderdanigste hosføjede Betænkende, over hvis du derved maatte finde at erindre, til os self *immediate* at indberette, at dette Vores allernaadigste *Rescript* er dig tilhænde kommen — — —.¹⁾

De indkomne Besvarelser indeholder mangt og meget af Interesse — ogsaa udover det, der krævedes Oplysning om. Embedsmændene har langt fra al Tid holdt sig til de enkelte Spørgsmaals Ordlyd og Orden, og foruden Opgivelserne om den økonomiske Tilstand giver de os ofte Smaa-træk af Livet i Datidens Købstæder og Landdistrikter, idet de benytter Lejligheden til at fremkomme med Klager over bedrageriske Kolleger, chikanøse Godsejere — eller hvad andet de kan have paa Hjerte. Nogle udbreder sig til at forfatte hele Mandtal fra Købstæderne, andre lægger Vægt paa en mere topografisk Beskrivelse, og atter andre indskrænker sig til knappe, statistiske Oplysninger. Alt i alt afgiver Relationerne fra hele Landet et fortrinligt og lettilgængeligt Kildemateriale til Historie, Topografi og Personalhistorie.

I een Henseende kræver Relationerne af 1735 særlig Op-

¹⁾ Noterne findes Side 78—87.

mærksomhed. De giver nemlig et klart Billede af den ulykkelige Tilstand, Købstædernes Haandværkere og Smaahandlende befandt sig i, ja de synes af og til at beklage disse mere end Bondestanden. Dog maa man her ikke forglemme, at Magistraterne, der for Købstædernes Vedkommende havde udarbejdet Indberetningerne, sikkert har følt sig langt nærmere knyttet til Bybefolkningen og har haft flere Interesser fælles med den, end Tilfældet har været paa Landet i Forholdet mellem Herreds- eller Birkefogeder og Landbefolkningen. — Især set paa Baggrund af den gængse Understregen af netop Bondens ulykkelige Stilling i det 18. Aarh. træder Relationernes Fremstilling af Bybefolkningens Nød og Trang skærende frem og frister en til at træde i Skranken for Købstadbefolkningen, hvis yderst elendige Tilstand ikke har fundet sin Talsmand, men synes at være overset for Bondesagen.

Ved at gennemgaa Relationerne for Landdistrikterne vil man særlig lægge Mærke til det sørgelige, enslydende Svar paa Post 8's 2. Spørgsmaal. Alle erklærer, at Landvæsenet ikke er til at forbedre. Ikke et eneste Spor af de Reformtanker, der ikke mange Aar efter vakttes til Live og udførtes, lader sig paavise i Embedsmændenes Udtalelser 1735. Kun een Udvej kan de tænke dem: at udvide det opdyrkede Areal. Men „al Jord er opdyrket“, hævder de trøstesløst. Saa bliver der kun tilbage, at raabe paa Skattelempelser; og Raabet lyder fra alle Landets Egne.

Indberetningerne af 1735 opbevares nu i Rigsarkivet, om end en mindre Del, især af de lavere Embedsmænds, er gaaet tabt. Hvor dette er Tilfældet, kan Stoffet findes i bearbejdet Form, nemlig i Protokoller, udarbejdet af det til Gennemgang af Relationerne nedsatte Udvalg, eller maaske som Helhed i de paagældende Amts- eller Magistratskontorrers Kopibøger.

Ved nærværende Udgivelse af de lolland-falsterske Relationer er den oprindelige Bogstavering saa vidt muligt bibeholdt; dog er af og til en Ændring foretaget for at lette Læsningen og et Par aabenbare Stavefejl rettede, ligesom

en regelmæssig Interpunktion er indført. Person- og Stednavne samt Fremmedord er dog gengivet nøjagtigt efter Haandskrifterne. Der er ikke foretaget nogen Systematisering, selv om Besvarelserne ikke altid er holdt inden for de forannævnte 8 Posters Orden eller Rækkefølge. Stiftamtmand Neves Indberetning er udeladt, da den hovedsagelig indeholder Gentagelser af de lavere Embedsmænds Opgivelser. Hvor de paa et enkelt Sted afviger, er Stiftamtmandens Udtalelser tilføjet i en Note.

Lolland.

Aalholm og Mariboe Closters Amter.

Indberetning fra Amtsforvalter Ditlev Teichmann.²⁾

1ste Post.

Betreffende den første Post findes her god Sædeland af Hvede, Rug, Byg, Erter, Vikker og noget Havre mesten overalt undtagen nogle Steder kan intet Hvede saas, i det Sted ald Vintersæden bestaar af Rugsæd. Og voxer af disse *Sorter* godt Korn imod andre *Provincier*. Saa vel er og de fleste Steder fornødne Skove og Giærsel, som Bonden nogenledes kan hielpes med af Herskabet, undtagen nogle faa iblandt, der maa have stor Bekostning og *Travallie*, for hvis de til fornøden Ildebrand og Gierders Vedligeholdelse behøver.

Ellers er Indbyggerne her i Landet bebyrdet med megen Pløyning som i andre *Provincier*, hvorover maa holdes flere Bæster paa lige Hartkorn som andre Steder, og dertil behøves Høebaand og Græsning, hvorfor Landet mesten er fattig og overalt her i Amtet. Og er de Steder, hvor en Bonde, der haver i Brug 6 a 8 Tønder Hartkorn, ikke kan inavle over 5 til 6 Læs Høe undertiden, og af saa lidet *Quantum* er ikke noget til Hesters Vedligeholdelse, men som de i det Sted maa fortære Halmfoeder og andet deslige slet Foeder følger dette efter, at da i Steden maa tages om Vinteren og i Foraaret mere af Kornet til Bæsterne som i andre *Provincier*. Og om Sommeren, da Græsningen er mesten ganske slet at deraf ikke kan have Fornødenhed

til Bæster og øvrige Creaturer (endskiønt lidet af Creaturer kan tillægges), saa maa de iblandt, der kan være lidet vederheftig, bekoste et Par eller flere af samme Bæster i Græsning i et eller andet Enemærke, og er det da saa kostbar, at vel paa sine Steder kan faaes for et Par Heste 4 a 5 Slettedlr. til Græspenge. Det øvrige af deres Bester og Creaturer og de, som ikke det kan bekoste, maa lade det nøyes med, hvis det kan faa paa deres egen magre eller slette Græsning, hvorover det tit forsvekkes, og Melkningen bliver ringe hos Bonden, hvoraf han skulde hielpes til sin Føde.

Disse Mangler, fornemmelig Høe og Græsning, forvolder, at Bonden ikke kan tillegge fornødne Plovbæster, men maa købe fra andre Steder; og undertiden den fattige Bondes Bæster efter en tør Sommer, da ikke er uden lidet Græs, *creperer* til Foraaret, da de, om endel *Proprietarier* ikke er af de Kræfter at kan hielpe dem med Forstrækning, til andre maa udsætte, hvis de have til at blive hiulpen. De fleste Tider mange derover bringes i Armod og da ikke kan forsvarlig dyrke deres Jord, som før er meldt, og da heller ikke har nogen Tillæg af Kiør, Faar og andre unge Creaturer, hvoraf noget i Tiden kunde selges som andre Steder, de deraf haver Hielp til Udgift, men maa tage ald Udgift af Kornskp(!).

2den Post.

Angaaende den 2den Post har Landet efter almindelig Klage — og saaledes jeg det kan finde hos en og anden, der skal betale noget til Amtsstuen — i nogle Aar aftaget, som har forvoldet den i nogle Aar efter hinanden paafulgte slette Kornpris, henseende Landets Indkomster bestaar af Korn uden Hollændierne ved Hovedgaardene er, og de Varer deraf gives har i lige Tid som Kornet været i ringe Pris.

3die Post.

Vel klages ofte, at det er ondt at faa Folk til Tieneste, men kommer deraf, at gemene Mand i denne lette Tid paa Korn og hvis andet til Føden skal have har godt Kiøb, at

de derover for 1 a 2 Dages Arbeide kan fortiene 4 a 6 Dages Ophold og derover heller vil være ledige end arbeide, som ikke andet kan ses eller vides, Landet jo til ald Fornødenhed er besat med Folk, allerhelst *Landmilitien* er beliggende her i Landet.

Landvæsenet og Agerdyrkningen vides ikke kan tage nogen Forandring, henseende Landets Mangel, som i den første Post er anmeldt, og allerhelst det ikke er at paatvivle, enhver *Proprietarie* jo anvender største Flid til sig og sine Bønders Opkomst.

Aalholms Amtstue, den 9de Julii A^o 1735.

Nyested.

Indberetning fra Byfoged Mikael Alrøe.³⁾

1ste Post.

Indvaanernes Handtering og Næring her i denne liden Bye Nyested bestaar dels udi Avling eller Aggerdyrkning, dels *ordinair* Handverker og ringe Kiøbmandskab med grove Varer.

2den Post.

Formedelst Kornhandelen og Fedevarer, hvoraf Landets Velferd *dependerer*, en Del Aar har været saa *extraordinair* slet og i ringe Pris, er denne Byes Indbyggere ligesom Landmanden saa merkelig i deres Næring og Tilstand sat tilbage, at Handverksfolk saavelsom Kiøbmænd er bleven et Aar slettere med et andet, saa at Fattigdom med Borg og Gield befindes mestendels hvert Hus — undtagen meget faa — at have indtagen, saa der skal neppelig findes nogen Kiøbsted, og her i Landet (3: paa Egnen, i Lolland) aldels ingen, hvor Indbyggernes Vilkor i Almindelighed er saa ringe og fattige og de Velhavende saa faac som her, og vel ikke heller nogen Kiøbsted saa ofte med Ildebrand været hiemsøgt og ødelagt som denne Bye. Og er ikkun paa 6te Aar siden her sidst 32 Huse og Gaarde blev lagt i Aske.⁴⁾

NYSTED 1754
Efter „Frederik den V's Atlas“ i Kgl. Bibliotek

3die Post.

1. De her ved Stedet søevertz ind- og udgaaende Varer føres ved Byens egne Fartøyer.

2. Er her vel en god Søehavn og beqvem Lejlighed til Ind- og Udskibning; men formedelst dette Sted ligger saa afsides fra ald *Trafic* paa en Odde eller Pynt af Landet, af de andre Kiøbstæder Nyekiøbing, Saxkiøbing, Mariboe og Rødbye — som for Landhandelen ligger bekvemmere — paa 2 a $2\frac{1}{2}$ Mils *Distance* omringet paa den ene Side og Søen med Rødsand, som særdeles hindrer fremmede *Traficqverende* at de ei uden Bekostning med Lods kan komme ind eller ud, er her desaarsag ikkun meget ringe Handel og Søefart.

3. Her ved Stedet er ialt 9 Fartøier, nemlig et paa $15\frac{1}{2}$, 13, 12, $11\frac{1}{2}$, $7\frac{1}{2}$, 7, 6, 4 og paa 4 (!) Læsters Drægtighed.

4. Deris Fart er sædvanlig til Khaun. og Lybeck, undertiden et eller to en Reise til Norge; ellers gaar de mest i Fragt enten herfra med Kongl. *Magazinkorn* og Fedevarer, som *Proprietarier* og Forpagtere her ved Stedet lader udskibe, eller fra andre Steder, hvor de kan faa Fragt, siden Eierne (undtagen Hr. *Commerceraad Flint*⁶⁾ ikke self haver Korn at holde dem i Fart med; og ofte maa de i Mangel af Fragt lade dem ligge ved Pællen uden noget at fortjene.

4de og 5te Post.

Her ved Byen, dog udenfor den *Teritorium* og *Jurisdiction*, befindes en *Stivelse- og Puderfabric* udi gangbar Stand, som nu skal tilhøre en ugift Person, navnl. Friderich Christian Dresler⁵⁾, som derpaa skal have Kongl. *Privilegium*; men om samme er *monopolisch* kan jeg, formedelst han er reist til Sædland, ei tilvisse blive vidende. Andre *Manufacturer* er her ikke og eiheller har været.

6te Post.

Er her ingen anden *Societet* end af *ordinair* Handverker, saasom Skrædere og Skoemagere, der har deris Laug, hvilke nærer sig meget slet, saa der er de iblandt, der i Mangel

af Fortieniste med sit Handverk maa om Høstens Tid gaae i Marken at høste for at forhverve sig en Daghyre.

Kiøbmænd er her ingen af nogen *Consideration* uden Hr. Commerceraad Flint⁶⁾, og han fløtter nu med det første her fra Byen til sin Gaard paa Landet.

Her er vel foruden et Par andre, der bruger liden Handel med grove Varer, som de tager paa *Credit*, og lidet Korn, som de tager i Betaling af Bønder, med lidet de kan købe, men er ei i den Stand, at de kan kiøbe i *Partie*, ja ikke 100 Tdr. paa een Gang og betale straks.

Nyested den 9 Julij 1735.

Røedbye.

Indberetning fra Byfoged Niels Siersted.⁷⁾

1ste Post.

Denne Byes Handel og Næring er mesten bestaaende af hans Maytts. Hartkorn og Avling sampt nogen ringe Kiøbstedbrug.

2den Post.

Samme Bye haver aftaged paa en Snes Aars Tid merkelig, og det formedelst det store Hartkorn, som bestaar af 300 Tdr. 7 Skp. 2 F. 1 Alb., alle og enhver i Byen er tiltvungen at forsyne og svare Afgift af, hvorfor en Del af Byens Bygninger sampt *Familier* er bleven øde. Tilmed er og anden Kiøbstedbrug bleven forringet formedelst omkringliggende *Proprietarier* og deris Fogder næsten oppebær af deris Bønder, hvis Korn de avler, og igien til andre Havner og Stæder henfører, hvorudi det lidet Kiøbmandskab, som er udi Røedbye, lider Afgang.

3die Post.

De faa derfra ind- og udgaaende Varer bliver ved Byens egne smaa Fartøyer ind- og udført. Ihvorvel denne Skibsfart er af megen slet Beskaffenhed formedelst Havnens Udøgtighed, der af Flydesand tilslaas og er en Mil fra Byen beliggende, saa der ikkon kan haves smaa Fartøyer paa 2 til

RØDBY 1754.

Efter „Frederik den V's Atlas“ i Kgl. Bibliotek.

8 Læster, hvoraf de sidste maa dog søge *Retirade* ved deris *Retour* udi andere Havne og Stæder, siden de ikke kan sette paa Havnen uden med særdelis føielig Veir, og ved Ud-gaaende maa ligge og opvarte (o: passe) Vind og Vand for at komme ud af Havnen dog nesten ledig og ligge siden for aaben Strand at indtage Ladningen.

Af deslige Fartøyer findes 7 Stk., som er af følgende Beskaffenhed:

1 Galioth drægtig 7 $\frac{1}{2}$	Læst	tilhører	Jens Marckussen
1 Jagt	„	7 Læster	„ Jacob Ottesen
1 „	„	4 „	„ Laurs Ottesen
1 „	„	6 $\frac{1}{2}$ Læst	„ Peder Huid
1 „	„	2 Læster	„ Peder Kiølle
1 „	„	2 „	er Lauritz Hendricksens
1 Baad	„	1 Læst	er Rasmus Tobaksbinders,

hvilke fare til Lybeck, Fyen, Sielland, Jylland, samt Kiøbenhavn, og sielden at nogen kommer en Reise til Norge. De fører herfra Kornvarer og indbringer fra Kiøbenhavn og Lybeck lidet Kiøbmandsvarer til enhvers Fornødenhed og det, som deris Handel bestaar af.

4de Post.

Fabriqver og *Manufacturer* haver her ingen vaaren af eller endnu er.

5te Post.

Previlegier findes der ikkon 2de i Byen, det ene udgiven til Christian Feilberg paa Farveriet ⁸⁾ og det andet paa en Hæstemølle til Hans Jørgen Machepang, som han ikke bruger uden for sin egen Fornødenhed ⁹⁾; og er disse 2de *Previlegier* paa bestandig Tid.

6te Post.

Handverkslaugene ere eftermeldte, og udkræver Stedens Leilighed ei flere.

Skoemagerlauget.

Derudi 15 Mæstere.

1. Peder Madsen. Hans Hus er pantsat, dog maade-

- lig god Tilstand. Haver ingen Svende mens en Læredreng.
2. Otte Wilder. Hans Hus pantsat. Haver en Læredreng.
 3. Niels Rasmussen. Haver sit eget Hus uden Forpantning. Holder en Læredreng.
 4. Petter Kongsberg. Armelig Tilstand, thi det er pantsat alt, hvis han eier.
 5. Laurs Madsen. Sidder udi Leiehus og eier inted, thi hans Børn (Barn?) maa Byen opholde.
 6. Paascke Madssen. Af lige Tilstand som næste.
 7. Mourits Pederssen. Maadelig Tilstand. Hans Hus er pantsat. Holder ingen Svende mens en Læredreng.
 8. Gabriel Jacobssen. Er af samme Vilkor som Mourits Pederssen.
 9. Christopher Kongsberg. Hans Hus er pantsat. Holder en Svend og en Dreng.
 10. Peder Pederssen. Maadelig Tilstand. Hans Hus og Gods er forpanted. Holder ingen Svend mens en Læredreng.
 11. Anders Bostou. Temmelig god Tilstand. Haver paatvungen Hartkorn. Hans Hus er pantsat. Holder ingen Svende mens 2de Læredrenge.
 12. Giert Christopherssen. Er af samme Beskaffenhed som næste, uden at han haver inted Hartkorn, eiheller mere end een Læredreng.
 13. Hans Ollessen. Hans Hus er pantsat; og haver Børnepenget inde.³²⁾ Holder hverken Svend eller Dreng.
 14. Rasmus Davidsens Enke. Holder sin Søn som Mæstersvend paa Verkstædet med en Læredreng og besidder sit lidet Hus; i maadelig god Tilstand.
 15. David Rasmusens Enke. Haver en Mæstersvend paa Verkstedet mens ingen Drenge. Mens eier sit eget Hus uden Forpantning, mens haver dog sine egne Børns Penge inde.

Skræderlauget.

Bestaar af 5 Stk.

1. Rasmus Pederssen. Maadelig god Tilstand. Holder en Læredreng.
2. Anders Bendsen. Ditto og holder 2 Læredrenge.
3. Lars Saxtrup. Ditto som første.
4. Niels Christessen. Haver hverken Svend eller Dreng og ikkon maadelig udi Tilstand.
5. Mads Haagen. Holder hverken Svend eller Dreng mens er vanfør og udi slet Tilstand.

Væverlauget.

Derudi 7 Mæstere.

1. Hans Bærrentssen. Besidder sit ringe Hus under en maadelig Tilstand. Haver ingen Svend eller Dreng.
 2. Anders Pederssen. Er udi slet Tilstand og holder hverken Svend eller Dreng.
 3. Niels Vive. Udi ringe Tilstand formedelst Alderdom. Holder ingen Svend eller Dreng.
 4. Peitter Osvaldsen. Pantsat alt hans Eiende. Holder ingen Svend eller Dreng.
 5. Jørgen Eskeldsen } Disse 3de er ikkon af meget
 6. Jacob Hanssen } slet Tilstand. Derris Huse er
 7. Jørgen Nielsen } forpanted. De 2de holder
- ingen Svende eller Drenge, uden Jørgen Nielssen haver dog en Dreng.

Handskemagerlauget.

Bestaar af 8 Mæstere.

1. Anders Mortenssen. Haver pantsat sit Hus og Boe. Holder ingen Svend, mens en Læredreng.
2. Anders Povelssen. Sidder udi Leiehus i armelig Tilstand.
3. Peder Vit. Udi god Tilstand. Holder en Svend.
4. Anders Jenssen. Udi maadelig Tilstand. Besidder sit eget Hus. Holder ingen Svend eller Drenge.
5. Mads Bramssen. Temmelig god Tilstand; sidder dog i et Leiehus. Holder ingen Svend eller Dreng.
6. Peitter Jenssen. Nyelig kommen i Lauget og des-

uden vanfør. Sidder tilhuse hos sin Broder. Holder hverken Svend eller Dreng.

7. Sørren Christessen. God Tilstand. Holder Svend og Dreng.
8. Tømme (Tønnes?) Jacobssen. Armelig Tilstand og holder hverken Svend eller Dreng.

Tobaksspindere,

som ikke haver Laug.

1. Rasmus Raa. Maadelig Tilstand mens haver Børnpenge inde og haver endel *Creditorer* udi Lybeck.
2. Hans Nielssen. Pantsat hans Hus og Bohave og derfor ikkon ringe Tilstand.
3. Christian Georg. Er af lige Vilkor som næstforrige.

Smede,

som eiheller haver Laug.

1. Hans Christenssen; er en Grovsmed. Maadelig Tilstand dog pantsat alt sit Eiende. Haver ingen Svend og Dreng.
2. Knud Christenssen. Kleinsmed. Af lige Vilkor som næste.
3. Hans Christopherssen. Grovsmed. Nyelig kommen til Byen, hvis Tilstand er ubekiendt, siden han ikke er flyt hertil med alt sit Eiende.

Kiøbmænd.

1. Peder Hanssen Huid. Handler med Korn og anden grov Bundehandel. Er i temmelig god Tilstand, allene den store Bundegeild, der er udestaaende, som besverger (!) ham saavel som de andre *Negotierende*.
2. Laurs Ottessen. Ditto Handel. Er af samme Beskaffenhed som næste.
3. Jørgen Erichsen. Ditto Handel. Paa samme Maade befindes hans Tilstand, allene dette er at

observere, at han sidstleden Aar haver udredet hans ene Barns Mødrenearv af en anseelig *Summa* og endnu indehaver dobbelt saa meget, hvorved hans Handel og Næring er svækket.

4. Hans Jørgen Mackeprang.⁹⁾ Handler med lidet Klæde (?) og hvad deraf *dependerer* og nogen Issenkram. Er af maadelig Tilstand, allene han stikker udi en temmelig *Debet* udenlands.
5. David Kiørnes. Haver ikkon gandske ringe Handel af faa grove Varer. Er beheftet med et stort Børnegjelds og derfor pantsat alt hans Eiende.
6. Jacob Ottessen. Haver nogle grove Varer. Pantsat sit Hus og Fartøj og i saa Maade ikkon temmelig Tilstand.
7. Jens Marckussen. Handler med Korn og anden grov Bundehandel. Haver anvendt sine Midler i en nye Bygning og desformedelst og i Henseende til den vidtløftig udestaaende uvisse Bundegjeld er kommen i *Decordanse* (!).
8. Sal. Hans Siers Enke. Haved lidet Salt, Tran og Tierre at sælge til Byens Indvaanere. Er ikkons af maadelig Tilstand. Hun indehaver Børnegods og desuden pantsat sit Hus.
9. Hans Thommesen. Haver ikkon meget ringe Kornhandel. Tilstanden er god; mens indehaver en større *Summa* af Børnegods end som de andre i Byen.

Hvilke forbemeldte Handverksfolk lever den største Del armelig af formedelst, at Ampted er opfyldt med samme Handverker.

Ligedan forholder det sig med Kiøbmandskabet formedelst det store Landeprang, som gaar udi Svang med Arreboehandelen om Efterhøsten udi Sildefangsten, da de ligger en Mil her fra Byen, denne Bye til allerstørste Fornermelse ¹⁰⁾ — foruden hvis 2den Post ommelder.

Røedbye den 11te Julii 1735.

Marieboe.

Indberetning fra Byfoged Niels Siersted.¹¹⁾

1ste Post.

Byen ligger mest $3\frac{1}{2}$ Fierdingveys fra Stranden eller Lossepladsen, som er Bandholms Toldsted, hvor enhver for sig af Kiøbmændene her paa Steden maa have deris Boder, som de oplegger Korn paa, som de torvekiøber her udi Byen og ved Vogne igien didfører, saavelsom af Bonden modtager Korn ved Toldsteden hver Onsdag og Løverdag, saa Handelen allene bestaar af Korn, som der kjøbes paa Herregaardene og af Bønder, siden Forpagterne overalt udskiber deris Fedevarer, og Bonden haver ingen.

Og foruden haver de meste *Familier* i Byen liden Avling, der er mere til Skade end Fordel.

For hvilket Korn, der saaledis indskibes og udskibes, maa betales Prampenge til Knuhtenborg Grevskab, som haver *Privilegia* paa at holde Prammene, og til den Ende er af Grevskabet oprettet en Kroe ved Toldsteden, hvorudi boer en Mand, som haver forpagtet baade Kroen og Prammene, der desuden driver ligesaa stor Handel, som en Borger, hvilket han *pretenderer* at være berettiget.

2den Post.

Denne Bye haver paa 30 Aars Tid merkelig aftaget, thi forhen og paa den Tid var Huse og Gaarde udi god Pris, mens nu gielder Kiøbstedbygningen her i Byen ikke uden en Fierdepart af, hvis de forhen haver kost, og enhver for sig derfor haver betalt. Og ellers bestaar Hovedaarsagen først derudi, at her udi Byen haver boet endel *Familier*, som have levet af en Forpagtningsavling, som henhørte til Marieboe Kloster, af hvilken Avling mere end den halve Del blev Byen frakiøbt til Aarsmarke, nu Knuhtenborg Grevskab, Aø. 1693¹²⁾, og desuden er Afgiften Tid efter anden forhøyet paa det, som er tilbage, som endda kunde vaaren taalelig, dersom Byens Indvaanere havde det, som dem af Hans Kongel. Maj^{te} er forpagtet; mens Herlighederne bruger andre uberettigede baade indenbyes og

Efter gammelt Kort i Kgl. Bibliotek.

udenbyes, og især haver Knuhtenborg Grevskab uden bevislig og retmessig Omgang tillukt sig saa meget af Byens Græsgang¹³⁾, saa Creaturet nu maa *crepere*, imod at det tilforn gik udi fuld Græs og var Eierne til Gavn og Nytte, hvorom ere tilstrekkelig Tingsvidner og anden Bevis.

For det andet, saavidt som Kiøbmandskabet angaaer, saa er det af den Beskaffenhed, at Marieboe Bye er indskrenket rundt om af Knuhtenborg Grevskab, hvor der altid haver vaaren en bemidlet Ridefoged, og haver han ikke vaaren bemidlet, haver han straks kunne bleven, saasart som han haver indtrædt udi Tienisten, thi Knuhtenborg Grevskabs Bønder ligger rundt omkring Byen og nærmest Toldsteden ved de tvende Sider, som er jost dem, at Byen skulde have deris Næring og Biæring fra; mens Bønderne haver stedse vaaren forlængst bragt under den Lydighed, at de véd, de ikke maa selge deris Korn til Kiøbstederne, mens det vil Ridefogeden tage imod under den *Pretext*, at han altid giver 8 Skilling mere for Tønden end som Kiøb-mændene udi Marieboe, Rødbye og Sakskiøbing, saa han skiuler sig herunder, at det er til Bøndernes Tarv paa den ene Side, og paa den anden Side at det *liquideres* Bonden udi hans Skatter og Landgildeafgifter, saa han formener, at han er berettiget den Handel efter Forordningen af 13. Decmbr. 1692¹⁴⁾, som Marieboe gierne tilstaar alle Grevskabets Ridefogder for saavidt som Avlingen til Gaarderne, Konge- og Kirketienders Afgifter samt Bondens Landgildekorn og ei videre. Thi at tage Korn for Skatterne og Langildepengene formenes allerunderdanigst at være *directe* imod Loven og de *particulair* derom ergangne kongelig Befalinger, som udi Særdelighed for Laaland paa Besværing er udgaaede, saavelsom de af vedkommende Øvrigheder giorte Anstalter, at Bonden skal kiøre til Torvs med sine Varer for at forekomme Forprang. Nu kan det ikke ske, at sligt kan hemmes, siden Grevskabet haver sit Oplagshus ved Toldsteden, thi naar jeg som allernaadigst beskikket Politimester vilde tale derpaa og hindre det, saa ved jeg ikke eller kan bevise den Forskiel imellem

Grevskabets Ladegaards Avling, Tiendekorn og allermindst paa Landgildekornet samt *Laaneditto*, som Bonden tager hos sig selv, og det, som saaledes imodtages for Skatter og Landgildepenge. Thi saalenge Bonden gjør *Leverance* af Korn ved Stranden, saa haver det det Navn, af, som meldt er, Ladegaardenes Avlingskorn, Tiendernes Afgifter, Landgildkorn samt *Laaneditto*; mens naar Ridefogden og Bonden gjør Afregning, saa gjør de selv den Forskiel imellem, hvad hver Post er og haver vaaren.

Alt, hvad jeg udi denne Tilfelde allerunderdanigst haver meldet med mere, er med et lovskikket Tingsvidne bleven overbevist Grevskabets Ridefoged, som ikke haver baaren eller bær nogen god Frugt for Marieboe, thi det *continuerer* lige sterkt derefter, og for at *ruinere* Byen blev der strax giort Forbud, at ingen maa komme til Byen med Brendsel, og hvor Borgerne haver noget at fordre paa Skifter eller udi andre Tilfelde, der faar de intet, saa denne Ridefogeds Formand ¹⁵⁾ og han selv i den Tid, han haver betient samme Tienniste, ved omrørte sit Kornkiøbmandsskab haver tilbragt sig store *Capitaler*, mens Marieboe Kiøbmandskab er derved *ruinered*, siden det er læt for ham, der ikke skal leve deraf, altid at give 8 Skil. mere for Tønden end som en Kiøbstedsmænd, der skal leve af det samme og svare Kongel. Skatter og Kiøbstedernes egne Besværinger. Han er fri for alle Omkostninger, som Kiøbmanden maa gjøre, siden Grevskabets Bønder leverer deris Korn paa Kornhuset ved Toldsteden, hvor de selv haver Pramrettigheden, og Bønderne igien udskiber det. Og til den Ende setter de Tersker paa Bonden, saasnart al Kornet er høstet, da Kornet er i den mindste Pris, saa en Kiøbmand maa sidde og se til, saalenge til Kornet er borte.

Ligesaa dan en Omgang, som det haver med Ridefogden ved Knuhtenborgske Grevskab, haver det ogsaa med Ridefogden ved det Christiansborgske ¹⁶⁾, thi han er mere oplyst udi Kiøbmandskab end som ommeldte; foruden det, at det haver lige den samme Omgang med Kornkiøbmandskab, saa selger han ogsaa til Bønderne under Grev-

skabet Salt, Tiære, Humble, Glas og desuden efter Beretning andre grove Varer og haver holdt Tobakspindere paa Christiansborg hos sig.

Paa den anden Side af Byen ligger Nielstrup og Engestofte Eiere. Hvad sig dem angaar, da haver Eierne til begge Stederne selv vaaren Kiøbmænd¹⁷⁾ hidindtil og saaledes ikke allene taget Kornet af deris egne, mens ogsaa kjøbt og solgt med fremmede Omliggende og holdt et Oplag paa Gaarderne af grove Varer. Om det herefter og udi indeværende Aar skal *continuere*, vil Tiden udvise, siden begge Eiere haver og entlediget sig Kiøbmandskab og Kiøbsted*privilegia*, som det hidentil haver vaaren *conserved* under.

Nu er der ingen videre Gaarde og Godser, hvorfra Marieboe kan have noget Kiøbmandskab, formedelst at Saxkiøbing ligger ikkon 5 Fierdingveys fra Marieboe paa den ene Side og Rødbye 7 F. paa den anden Side, uden allene Søeholt og derunder liggende Gods, hvor alting haver sit frie Løb efter Lov og Forordning.¹⁸⁾

Foruden hvis allerunderdanigst nu er meldet, saa bestaar Landet af mange Udhavne paa den ene Side ved Bandholms Toldsted og Øerne, som ligger deromkring. Have de derpaa store Baaede, som de udi Landet *indpracticerer* med alt, hvis Landmanden behøver, og udi Særdelighed Æreboere, som opholder sig udi Søen om Dagen under den *Pretext*, at de fisker, mens om Nattetider søger de Landet og afsetter deris Varer, saa her udi denne Eign er desforformedelst et sterk For- og Landprang, mesten udi alle Bondebyer, som ikke kan hemmes. Thi for det første er Kiøbstedernes Indvaanere ikke enige at overbevise og eftersøge sligt, og for det andet vil de ikke udstaae den Bekostning, som sligt medfører at søge nogen under Grevskabernes og Baronernes Birk, hvor de visselig maa forestille sig at blive aarsaget at indstevne Sagen til Høyesteret, som aarsager idelig Tiltagelse udi dette skadelig Misbrug, det jeg kan bevise med en gyldig Post:

Hos nogle Bønder under Knuhtenborgs Grevskab

fandt jeg trende Tønder lyneborgsk Salt, foruden beviste, at der var uddelt trende Tønder til andre i smaa *Partier*. Samme Bønder søgte jeg til Doms paa min egen store Bekostning — og hvad skede? *Protocollen* blev udskreven, imidlertid Sagen hvilede under Dom, saa det meste, som var *passeret* i Sagen blev indført udi den gamle *Protocol* og Slutningen af Sagen i en nye. Altsaa tager Birkedommeren Anledning at forelegge mig at skaffe et Tingsvidne til hans Efterretning at dømme efter, uanset at der var tagen Tingsvidne, beskrevet efter hvis Vidner som vare førte, og Resten af Paastanden var *formered* med skriftelige Indlegger. Og saaledis haver den Sag vaaren optagen til Doms siden den Tid, og endnu [er] ei dømt derudi. Jeg haver *requirered* Rigtighed derom af Skriveren, som siger, at *Protocollen* er ham fratagen. Jeg haver været mødt ved Birketinget og vilde haft samme tilført udi *Protokollen*, mens min Fuldmægtig er af Birkedommeren afvist og ikke maatte tillades at tilføre et Ord derom udi *Protocollen*. Og altsaa kan jeg ikke faa nogen Dom udi Sagen, da dog samme Sag haver kost mig over 30 Rigsdaler.¹⁹⁾

Og saaledis er det almindelig, siden Landet bestaar mest overalt af Birker, og naar nogen Borger kommer til en Birkedommer og forlanger ham overværende ved *Inquisition* paa de Steder, hvor der kan være noget mistenkeligt eller utilladeligt enten af Kiøbmandskab eller Brendevinsbrenderi, saa møder det først, at der skal være en tilstrekkelig *Caution* for den Forretning, og at Birkedommeren vil vide forud, hvad Forretning han skal udi og hos hvem. Naar nu Betalingen for Forretningen er paafulgt, og de kommer paa Steden, da er alting sat til Side og er intet at finde.

Ligedan forholder det sig med Bønhasser og de utilladelig Handverker, som paa Landet opholder sig og *præjudicerer* Laugene udi Kiøbstederne. Og uden at have Rettens Middel med er det ikke tienlig at komme i nogen slig Forretning enten for Kiøbmand eller Handverksmand, som vilde medføre Lemmelestelse og dog, ligesom ellers sker, maa [de] gaa tilbage med uforrettet Sag. Saa Handverkerne desfor-

medelst — og at de maa betale deris Korn dyrere end som i de andre Kiøbsteder i Landet — lever armelig og er udi megit slet Tilstand, formedelst at Landet overalt er opfyldt, som meldt, med utilladelige Handverker, saa Handverksmændene opsiger deris Borgerskab og Laug og flytter ud af Kiøbsteden og nedsetter sig paa Landet. Og saaledis *florerer* Handverkerne, som boer paa Landet, mens de, der boer udi Kiøbstæderne, lever armelig, som for enhvers Tilstand skal allerunderdanigst blive forklaret udi den sidste Post, ei understaaende mig at melde noget om, hvad som kunde *conservere* denne liden og ringe Bye, der ikkon bestaar af 126 Huse og Gaarde, hvoriblandt ere mange paa 4, 5 a 6 Fag, som er megit slette, særlig formedelst en stoer Ildebrand, som overgik Byen A^o. 1713, da der brændte af Byen den fjerde Del.

3die Post.

Hvorpaa for første allerunderd. berettes, at her fra Byen og af Byens faa Kiøbmænd ikke befragtes fremmede Skibe, enten at føre Varer til eller fra Steden med, mens her kommer adskillige Fartøyer fra Flensborg, Slesvig og andre Steder udi Holsten (s: Slesvig), som tilhandler sig Korn af *Proprietarierne* og deres Ridefogder, thi Kiøbmændene haver intet at selge uden det, som de i ald Magelighed kan bortføre med deris egne Fartøyer.

[For det] 2det. Skibsfarten her til Steden bestaar af aaben Strand. De maa pramme deris Korn og andre Varer ud og ind, som sker ved Knutenborg Grevskabs Pramme, som i første Post om *Negotien* er meldet og igien udi 5te Post skal blive given yderligere Forklaring om, saa Fartøyerne maa ligge at losse og lade med største *Hazard*. Der er ikke en Pæl, at et Fartøj kan heftes ved. Og var ikke Marieboe betagen det *Previlegia* med Prammene og Kroeholdet, kunde Byen selv bortforpagtet det og anvende de Penge til en Skibebroes Indrettelse for de smaa Fartøyer, som kunde gaa dertil. Thi Hans Kongel. Maj^{te} haver ikke solgt Godset, efter den Underretning, som jeg derom haver, uden med

den *Reservation* for Kiøbsteden, at de skulde beholde deris Skibeplads *upræjudicered*; mens i Steden for at Kiøbsteden skulde have det frit, have Herregaardene oprettet store Kornhuse, hvor de holder Oplag, foruden er Kiøbsteden tiltvungen at betale af hver Fag Hus og nu aldelis formenis at bygge mere. Saa dersom Marieboe havde Pramme- og Kroeholdet, og Hans Kongl. Maj^{tt} allernaadigst vilde bevilge Byen *Accissen*, som alle andre Kiøbsteder haver, der nu af Tolderen oppeberges (!), kunde der i Lengden blive en Skibeboe, i mindste saaledis, at en Pram kunde gaae dertil, at Folk, som skiber deris Varer, ikke med Heste og Vogne havde fornøden at kiøre ud til Prammen, som de nu maa, der er baade, som velbekiendt, skadelig og besværlig, serdelis i Storm og Uvejr; mens derimod er der ikke uden en Rad Sten, at et Menniske neppe kan uden stor Fare bierge sig fra en Baad tør til Lands paa.

Det kan ikke undskyldes, at jo Broen megit vel kunde gøres, thi det er ikke af den Beskaffenhed, at Søen kan beskadige Broen. Mens dersom der blev indrettet noget af sligt saa gavnlig og tienlig for Kiøbstedens Kiøbmand, fik Pramforpagteren ikke saa megit at tienne med sine Vogne eller Pramme som nu sker.

[For det] 3die. Fartøyerne ere disse, som nerværende Tid tilhører Byens Indvaanere:

Mad^{me} Linds: En Galioth: 7 Læster.

Mad^{me} Sl. Laurs Rejmers³¹⁾: En Jagt: 7½ Læster.

Thomas Rejmer³¹⁾: En Jagt: 6 a 7 Læster.

Rejmer Jørgenss[en]: En aaben Baad: 1 Læst.

[For det] 4de, 5te og 6te. Disse bemeldte Fartøyers egentlig Seillads:

Med den gode Hvede og andet Korn er paa Kiøbenhafn og Siælland. Med den slette Hvede til Lybeck til *Amdammerierne* (3: Stivelsefabrikerne) siden den ikke paa andre Steder er at afsette. Da de fra samme Steder tager af de Varer, her til Dels kan afsettes, og som der er at faae, og enhver for sig er anteignet for udi den sidste Post at handle med. Og hvad Fiskevarer, Jern, Tiære og deslige

angaar, kjøbes det her nu af Kjøbmendene i Marieboe af Saxkiøbings Borgere og andre, som ankommer, som haver deris Seilads paa Norge, saa her fra Byen er ingen, som haver nogen Handel paa Norge, mindre paa fremmede Steder, uden som meldt er.

4de Post.

Udi Mands Minde haver her udi Byen ingen *Manufacturer* eller *Fabrigver* vaaren, hvortil ei heller er nogen Leilighed, formêdelst at Søfarten er saa langt fraliggende, og desuden en megit ond Vey til Stranden.

5te Post.

Her er ingen, som haver noget *Previlegia* uden Appo-teckeren Nicolaus Hofmand, der haver det paa hans Livstid efter *Previlegierne* af Dato 23 Febr. 1731 ²⁰⁾.

Jørgen Hendrich Neander at være Herberger og Vinhandler hans og Hustrues Livstid af Dato 24 Marti 1731 (!) ²¹⁾

Johan Hendrich Mussenberg og Johan Jacob Mejers *Previlegia* paa at være Uhrmager i Laaland og Falster af Dato 8 Febr. 1735. ²²⁾

Petter Willumsen Farvers Enke, Magreta Roos, tilligemed sin Søn Petter Willumsen at beholde Farveriet og et Lærits-Catumstrykkerie deris Livstid af Dato 28 Augusti 1731. (!) ²³⁾

Videre *Previlegier* er her ikke som er Byen vedkom-mende eller dem til nogen Hinder, uden et *Previlegia*, som er meddelt Kaabersmedden udi Nykiøbing, siden her haver altid boet en Kaabersmed. De ere nu tvende som boer udi Nyekiøbing og ere *interesseret* udi deris Handel ²⁴⁾. Her kom en Mand til Byen A^o. 1726, navnlig Isaack Funck, som vandt sit Borgerskab som Kaabersmed og vilde bleven udi Byen; mens de forbemeldte tvende med deris *Previlegia* fordrev ham over til Sielland. Og saaledis lider ikke allene Byen Mangel for en Borger, der i saa Fald kunde af Kaabersmedhandverk ernære sig, mens ogsaa hele Landet, som behøvede hans Arbeid, siden det var et beleiligt Sted for

sligt et Handverk at boe her paa Steden mens megit ubeleilig at reise til Falster derom.

Iligemaade *refereres* til hvis som er meddelt udi 3die Postes 2den Punctes Erklæring angaaende det *Previlegia*, som er udgiven paa Kroeholdet og paa Pramvæsenet ved Bandholm — — —.

6te Post.

Handverkslaug findes her efterfølgende, hvorudi ere nem[lig]:

Skoemagerlauget.

Bestaar af 9 Stk., nemlig:

1. Morten Pederssen. Det er pantsat alt det, han eier. Dog holder han en Svend og en Dreng.
2. Jonas Nielssen. Boer i et Leiehus og ellers armelig i Stand. Haver hverken Svende eller Dreng.
3. Hans Hendrich. Ligesom *dito*.
4. Christopher Ollesen. Er i bedst Tilstand af ald Skoemagerlauget, thi Hus og Gods er upantsat. Mens arbeider ikkon til Markederne med sine egne Hender.
5. Ib Ollesen. Haver taget en stor Gield efter hans Formand, som han ikke kan betale med alt det, han eier. Holder en Dreng.
6. Rasmus Beck. Slet Tilstand. Holder en Svend.
7. Johan Skoemager. Slet Tilstand formedelst stor Sygdom. Er dog en af de bedste Skoemagere i Landet (i: paa Egnen, i Lolland) nemlig udi Handverket og Arbeidet.
8. Anders Knudsen. }
9. Lars Johansen Klejn. } Disse ere udi Lauget
intet nyt Arbeide. } mens slet arme og syer

Snidkerlauget.

Bestaar af 4.

1. Jeppe Hansen. God Tilstand efter den Lejlighed, thi hvad han eier er upantsat. Holder en Svend og Dreng.

2. Rasmus Hendrichsen.	}	Disse trende er udi
slet Tilstand og haver
intet Arbeide.
3. Hendrich Jacobsen.		
4. Hans Christenssen.		

Smedelaugst.

[Bestaar] af 4.

1. Lars Hansen. Grovsmed. Haver endel af Byens Arbeide, siden Resten søges og gøres paa Landet. Lever ellers i saae Maade i slet Tilstand, thi alt det, han eier, er pantsat. Holder en Dreng.		
2. Lars Menger.	}	Kleinsmeder. Disse trende
eier intet. Haver ikke heller
noget Arbeide.
3. Jens Povelssen.		
4. Søren Nielssen.		

Skræderlauget.

[Bestaar] af 6 Stk.

1. Lars Haudrup.	}	Disse 4 haver intet Arbeide, siden de og er gl. Mend, og lever i slet Tilstand.
2. Jørgen Steen.		
3. Hans Nielss[en] og		
4. Amon Opdahl.		
5. Simon Johanss[en]. Er udi temmelig god Tilstand. Holder 2 Svende og 2 Dreng.		
6. Knud Sæholm. Udi slet Tilstand. Holder en Dreng.		

Wæverlauget.

Bestaar af [5].

1. Hans Mathiess[en]. En gammel Mand, dog ei uden Gield. Huset er pantsat.
2. Jørgen Fisker. Er ikkon udi maadelig Tilstand. Hans Hus er pantsat. Holder en Dreng.
3. Christopher Larss[en]. Boer i Leiehus og ellers ikkon i slet Tilstand og haver ingen Folk.
4. Olle Hindse. Huset, som han ibor, er pantsat; og altsaa udi slet Tilstand.²⁵⁾
5. Jens Tranne. Eier selv sit Hus, som ikkon er ringe.²⁶⁾ Han haver en Dreng.

Handskemagerlauget.

Bestaar af [3].

1. Jens Jensen.	} Alle trende lever udi slet Til-
2. Rasmus Jenss[en]	
3. Jens Rasmuss[en]	

stand, særdelis formedelst den

store Indpas ved Landprang.

Der haver vaaren oprettet et Vognmandslaug her udi Byen, som Høifornødenhed udkræver igien at kunde vorde stiftet, siden denne Bye ligger midt udi Landet og Kiørselen falder til alle Sider. Mens formedelst de onde og dybe Veje, som her er om Vinteren, og den slette Gresgang, som de haver til Creaturet, er de Heste, dertil skulde bruges, *crepered*, og Mendene, som vare indskrevne udi Lauget, derved *ruinered*. Hvoraf for mig falder en stoer Besværing, siden ingen haver Lyst at indtræde derudi, uden medmindre at Marieboe allernaa kunde nyde den samme Friehed som Nachschou, der er bevilget formedelst de onde og dybe Veje at tage de forefaldne Reiser betalt ligesom de siellandske Vognmend.

Handverksmestere mangles her ikke uden allene en Kobbersmed, som udi den 5te Postes allerunderd. Erklæring er meldet — — —. Hvad sig andere Slags Handverker betrefte, da, saafremt at nogen kunde ernære sig, saa er det enhver uforment at nedsette sig. Udi det øvrige lever Handverkerne meget armelig, formedelst at den Post udi Loven pag. 472—473 misbruges.²⁷⁾ Og de Handverker, som samme *Articul* tillader, griber for langt om sig og ikke holder sig den efterretlig, ja, der boer Mengder af Handverkere desuden, som Loven ikke bevilger, saasom Snidkre, Glarmestere, Gyrtlere, Malere, Caretmagere, Sadelmagere, Dreiere, Rebslagere med flere. Og i saa Maade *refereres* til den 2den Postes allerunderd. Erklæring, hvor det allerunderd. er forklaret, for hvad Aarsag at det ikke kan hemmes. Naar slige Folk kunde blive forment at boe paa Landet var de aarsaget at indflytte udi Kiøbstederne. Ja, det blev ogsaa derved forekommende, at der ikke nedsatte sig saa mange Fuskere, som sker; thi naar en Dreng haver udlært af sin Lære udi et Laug, søger han strax ud paa Landet, som dog i alt er mest

skadelig i *Smedeprofessionen* for Landmanden, thi ingen Svend burde paa Landet nedsette sig, førend han havde i mindste arbeidet for Svend i Kiøbstederne et Par Aars Tid ud. Thi det er Handverkerne, som en Kiøbsted skulde have sin Opkomst ved, og hielpe Kiøbmandskabet til Floer, og Handverkerne derved igien *conserveris*.

Kiøbmændene betreffende, som her i Byen ere, neml.:

Sr. Knud Sølling.²⁸⁾ Haver ikke nogen egentlig Handel uden allene nogen Venger og Jorder i Marken. Tilstanden er god. Han sidder udi Fællig med sin Moder, saa derudi ikke kan meldes noget vidst; mens dog har Midler og lever deraf.

Sr. Niels Toft.²⁹⁾ Bruger liden Kornhandel og med anden grove Varer som Salt, Tiære og Fiskevarer. Tilstanden er ikkon maadelig, siden han indtrædet udi hans Faders *Debet*.

Sr. Johan Glochsin.³⁰⁾ Handler med Korn, Fisk, Iern, Salt og deslige grove Varer, som Bonden behøver, og liden Smaakram. Denne Mand haver nedsat sig nyelig og ikkon brugt Handel i 4 Aar og ei nedsat sig med Arve-midler enten for sig selv eller Kone.

Mad^{me}. Rejmers.³¹⁾ Handler med Korn, Fisk, Salt, Iern og deslige Varer, som Bonden behøver. Her indesiddes med endel Børnepenget ³²⁾ og er en Kone, som haver mange Børn, og haver endel udestaaende hos Bønder. Mens dog udi god Tilstand.

Mad^{me}. Linds.³³⁾ Handler med Korn og anden grov Bondehandel, foruden haver hun ogsaa endel Klæde og deraf *dependerende* Kram. Denne Kones Tilstand er som nestbemeldte og af een og den samme Beskaffenhed, dog lidet bedre.

Sr. Jørgen Jenssen. Handler med Tobak, siden han er Tobaksspinder af *Profession*, og desuden lidet af Knive, Spender og deslige, siden han ikkon haver liden Afgang paa Tobakken. Tilstanden er ikkon ringe og maa tage sine Varer paa *Credit*.

Sr. Neander.³⁴⁾ Er *privilegered* Herberger og haver desuden en liden Handel af Spitserier og anden Smaakram;

men ikke Kornhandelen. Tilstanden er megit slet, og er forpantet alt det, han eier.

En Jøde navnl. Bendix Hertz.³⁵⁾ Handler ligesom neste med Smaakram, mens intet Korn. Tilstanden kan slet intet meldes om, men dog er efter Anseende ikkon slet.

Ellers besværger de, som bruger det lidet Kiøbmandsskab, sig saaledis som Erklæringen udi den anden Post ommelder, foruden at *Proprietairene* ikke allene selger deris Korn til fremmede Kiøbmænd og Skippere, mens endog Præsterne, naar nogen Ladning af Tømmer, Kalk og deslige ankommer, tilkiøber sig ogsaa samme, der er saa megit mere til Afgang, som er kiendelig nok.

— — — —.

Marieboe den 9 Julii A^o. 1735.

Saxkiøbing.

Indberetning fra Byfoged Morten Hammer.³⁶⁾

1ste Post.

Saxkiøbings Byes Handel har tilforn og endnu bestaar af en liden Kornhandling og nogle grove Varer, som dens faae Kiøbmænd til Bondens nødvendigste Brug har haft at forhandle. Og er samtl[ige] Borgerskabet mesten alle fattige og af ringe og slet Tilstand, undtagen 2 a 3, som her *specialiter* skal vorde forklaret som følger:

Niels Jensen. Kiøbmand. Bruger Kornhandling; handler og med grove Varer til Bondens Brug. Er af maadelig Tilstand.

Jørgen Toft.³⁷⁾ Er *privilegered* Vintapper, *logerer* og fremmede Reysende; bruger liden Kornhandling samt Gevührskram. Er ellers ikkun af liden Formue.

Bockart Glarmester. Gammel og fattig. Ernærer sig af Haandverket.

Madame Gimsse (o: Gemzøe)³⁸⁾ Præsteenke. Lever af Pension.

Maren Kroemands. Gammel fattig Enke i slet Tilstand.

SAXKØBING 1754.

Efter „Frederik den V's Atlas“ i Kgl. Bibliotek.

Mathias Snedker. Fattig og kan ikke fortsætte sit Haandverk.
Vencens Bødker. Ernærer sig af Haandverket med egne Hænder.

Rasmus Råd. Gammel Dagleyer i fattig Tilstand.

Niels Valentinsen. Snedker. Ernærer sig af Haandverket. Holder ingen Svende.

Nicolai Adelaer. Justitzraad og Landsdommer over Lolland og Falster.³⁹⁾

Lars Rostocker.⁴⁰⁾ Bruger en liden Kornhandling samt og med grove Varer til Bondens Brug. Er Veyer og Maaler her i Byen samt Birkeskriver til Bæritzgaards Birk. Er i maadelig Tilstand.

Florens Snedker. Ernærer sig af Haandverket.

Johan Hartvig. Skipper. Lader sig befragte til Kiøbenh. og Lybeck undertiden og er kuns af ringe Formue.

Hans Mickelsen. Skomager. Formedelst Alderdom kan ikke fortsætte Haandverket; er fattig.

Christian Skomager. Ernærer sig af Haandverket.

Peder Jacobsen. Skomager. Er af fattig Tilstand.

Peder Andreassen. Rytter. } Begge *reducerede* Ryt-
Valter Rytter. } tere. Gaar i Dagleye.

Peter Holm. Dansk Skolemester. Er i fattig Tilstand.

Povel Jyde. Skomager. Kan ikke fortsætte sit Haandverk; er fattig.

Espen Tomessen. Er Vicedommer men i fattig Tilstand.

Hans Bocken (Böcker?) Bødker. Ernærer sig efter fattig Leylighed.

Olle Nielsen. Kleinsmed. Ligesaa.

Rasmus Nickolaisen. Ligeledes.

Maren, Allexanders Enke. I armelig Tilstand.

Jens Skræder. Dagleyer. Fattig.

Olle Rasmussen. Kiøbmand. Bruger Kornhandling, har og grove Varer at forhandle til Bonden, *item* og Gevührskram. Er ellers af temmelig Tilstand.

Eskild Pedersen. Fattig Dagleyer.

Mouritz Lyssing.⁴¹⁾ Oremester (o: Orgelmester). Er og i fattig Tilstand.

Lars Tobiessen. Dagleyer og er fattig.

Tobias Madsen. Gammel og fattig.

Povel Christensen. Lader sig som Matros hyre til Skibs. I fattig Tilstand.

Gotfred Smed. Ernærer sig af sit Handverk men i fattig Tilstand.

Hans Jørgen Vit. *Reducered* Rytter; gaar i Dagleye.

Lars Kylling. Skomager. Kan ikke formedelst Alder og Fattigdom fortsætte Haandverket.

Søren Skomager. Lever af Haandverket men i fattig Tilstand.

Friderick Rafn. Kan ikke fortsætte Haandverket og i fattig Tilstand.

Jens Væver. Ligeledes.

Christen Hendriksen. Skomager. Kan ernære sig af Haandverket.

Peder Lyderste. Skomager. Kan ikke fortsætte Haandverket; er fattig.

Iver Krammer. Nyelig kommen til Byen; i fattig Tilstand.

Rasmus Væver. I fattig Tilstand.

Niels Skræder. Ligesaa med mange smaa Børn.

Morten Pottemager. Han ernærer sig af Haandverket.

Morten Hasling. Skomager. Ligeledes.

Lars Smed. *Reducered* Rytter. Gaar i Dagleye; er fattig.

Olje Skomager. I fattig Tilstand.

Christian Væver. Ligeledes.

Christian Danielsen. Skomager. Ligesaa.

Jens Nyrop. Gammel fattig Dagleyer.⁴²⁾

Anders Handskemager. I fattig Tilstand.

Jonas Lillie. Skræder. Kan leve af sit Haandverk.

Carl Felbreders Enke. Agtes at ernære sig af *Professionen*.

Jørgen Væver. I fattig Tilstand.

Anders Laurssen. Fattig Dagleyer.

Jørgen Snedker. Kan ikke fortsætte Haandverket.

Mathias Jørgensen. I fattig Tilstand.

Jørgen Laursen. Skomager. Kan ernære sig af Haandverket.

Niels Pedersen. Gaar i Dagleye.

Birte Libekints. Fattig Enke.

Jørgen Nielsens Enke. Ligeledes fattig.

Peder Frideriksen. Skomager. Kan ernære sig af Haandverket.

Peder Jensen. Bruger liden Handling med Gevühskram. Er i maadelig Tilstand.

Anders Smed. Gammel fattig Mand.

Christen Castensen. Smed. Nyelig kommen til Byen og ernærer sig af Haandverket.

Christian Claussen. Holder med lidet Øltapperie; er ellers i fattig Tilstand.

Niels Mickelsen Møller. Holder og med lidet Øltapperie mens ikkun af ringe Tilstand.

Cornelius Kradepohl.⁴⁹) Birkedommer, er i fattig Tilstand.

Peder Handskemager. Kan ikke drive Haandverket; er i fattig Tilstand.

Hans Abrahamsen. Klokker. I ringe Tilstand.

Hans Møllers Enke. Fattig.

Morten Hansen. Skomager. Lever af Haandverket; i fattig Tilstand.

Petter Møllers Enke. Fattig Inderste.

Frederik Christiansen. Kan undertiden fortienne noget med at køre til Mølle. Er ellers i fattig Tilstand.

Søren Snedker. Armelig Tilstand.

Hans Hansen. Dagleyer.

Peder Hendriksen. Bruger lidt Kornhandling og Øltapperie; er ellers af liden Formue.

Povel Bert. Dagleyer; fattig.

Carl Bernt. Ernærer sig med at balbere.

Mathias Lysing. Snedker; i fattig Tilstand.

Johan Dagleyer. Fattig.

Niels Hasling. Skomager. Fattig; kan ikke bruge Haandverket.

Morten Jensen. Skipper. Lader sig befragte. Kan undertiden fragte sig selv. Er ellers ikkun af liden Formue.

Landtingsskriver Guldbechs Enke.⁴⁴⁾ I fattig Tilstand.

Niels Christensen. Kan undertiden bruge en liden Kornhandling; handler og med Gevührskram. Er ellers af ringe Formue.

Olle Muurmester. Ernærer sig af Haandverket men i fattig Tilstand.

Christian Hansens Enke. I fattig Tilstand.

Hans Christensen. Kiøbmand. Bruger Kornhandling og staaer sig temmelig.

Jochum Blick. Er tilligemed Sr. Toft⁴⁵⁾ *privilegered* Vintapper.⁴⁶⁾ Holder og med Gevührtskram. Er i maadelig Tilstand.

Svend Skræders Enke. Fattig.

Johan Jostesen. Tobaksspinder. Fattig og kan ikke drive Haandverket.

Rector Halsens Enke. Fattig Tilstand.

Peder Hansen. Skræder. Kan ernære sig af Haandverket.

Friderik Bohrs. *Reducered* fattig Rytter.

Mathias Dreyer. Ernærer sig ved Haandverket.

Johan Skræder. Ligeledes.

Jens Handskemager. Kan ikke fortsætte Haandverket og er i fattig Tilstand.

Else Jensdatter. Fattig Enke.

Jost Jostesen. Tobaksspinder. Kan ikke fortsætte Haandverket. Er i fattig Tilstand.

Samson Hansen. Tobaksspinder. Kan ernære sig af Haandverket.

Anders Pedersens Enke. I fattig Tilstand.

Hans Daudsenssens Enke. Ligesaa.

Petter Skoflikker. Gammel og fattig.

Christian Bager. Fattig; gaar i Dagleye.

Peder Sørensen. Ernærer sig ved lidet Øltapperie.

Mads Læsø. Borger her til Byen og boer paa Femøe. Bruger liden Kornhandling og er af liden Formue.

2den Post.

Denne liden Handling er Borgerskabet nu mærkelig betaget, efter Kiøbmændenis Foregivende formedelst Landprang Aar efter Aar saaledes skal have tiltaget, at denne liden Byes ringe Næring mangfoldig Aar efter Aar svekkes og aftages, formedelst Borgerskabet ikke er af de Kræfter at udholde nogen *Proces* imod Vedkommende til Landpranget at hemme. Men det fattige Borgerskab lever i det allerunderdanigste Haab, at Deris Kongl. May^{te} har den Naade for saavel denne som de øvrige Kiøbsteder her i Landet (o: paa Lolland), at slig Kiøbstederne i deris liden Næring saa høj skadelig Landprang vorder raadet Bod for; thi undertiden er det ikke de *Negotierende* mueligt igien i Kiøbenhavn og andre Steder at bekomme de Penge, som de til *Proprietairerne* her for samme Varer har betalt, langt mindre den paagaende Told og *Consumption*, ja iblandt maa nødis til fra Kiøbenhavn at tilbagebringe deris her indtagne Hvede- og Rugladninger og ikke samme har kunnet afsette formedelst aldfor stor Forlis.

3die Post.

Hvad de ind- og udgaaende Varer angaaer, saa bliver samme ved Landets egne Fartøyer frem- og tilbageført. Og bestaar Saxkiøbings Skibsfart af 3de smaa Gallioter og 6 smaa Jagter, som er tilhørende efterfølgende *ibdm.*:

Hans Christensen. 1 gammel Galliot kaldet „Ste. Johannes“, drægtig 16 Læster, og 1 liden Jagt kaldet „Haabet“, paa 7 Læster.

Skipper Morten Jensen. 1 Galliot kaldet „Engel Raphael“, drægtig 14 Læster.

Sr. Lars Rostoker.⁴⁰⁾ 1 Galliot paa 14 Læsters Størrelse, kaldet „De toe eenige Brødre“.

Niels Jensen. 1 nye Jagt kaldet „De 5 Søstre“, som endnu er ubrendt.

Olle Rasmussen. 1 Jagt, „St. Anna“ kaldet, paa 7 Læster.

Johan Hartvig. 1 Jagt ungefehr 7 Læster.

Peder Jensen. 1 Jagt, „Anna Sophia“, paa 7 Læster.

Mads Læsøe. 1 Jagt ungefehr paa 7 Læster.

Niels Christensen. I liden Baad „Haabet“ paa 2 Læster.

Hvilke Fartøyer den største Del snart den meste Tid om Sommeren maa ligge stille i Havn formedelst Eyerne har Mangel af Kræfter i disse Tider at drive deris Handling etc. Ellers er denne Byes meste Handling med Kiøbenhafn, hvortil ikke andet end Kornvarer henføris og derfra igien en og andre Sorter hiembringes. Ja, med en eller to af forberørte Gallioter kan undertiden gøres en Reyse paa Norge med Kornvarer hen og igien tilbagebringe Fiskevarer, Jern og Tømmerlast. Og med de øvrige undertiden henbringes nogle Kornvarer til Lybech og Flensborg, hvorfra der igien hiemføris lidet af Hør, Hamp og videre, som til Bondens Brug og Nytte behøves.

Ellers har Kiøbmændene her i Byen stor Besværlighed og Omkostning med deris Ladeplads, som kaldes Orebye Hafn, som Aar efter andet tilstoppes, saa at de maa lade deris ind- og udskibende Varer en halv Mil ved Vogne frembringe og derfra atter ved Pramme mesten en Fierdingvey til og fra Fartøyerne udføre, der altsaa foraarsager denne liden Kiøbsted stoer Besvær og Omkostninger. Og er det de fattige Indvaanere ikke mueligt uden sær Kongl. Naade og *Asistence* at faae denne Havn igien istandbragt.

4de Post.

Fabriquer eller *Manufacturer* er her aldelis ingen i denne Bye eller har nogen Tid været, saalænge nogen kan mindes.

5te Post.

Her er 2de *priviligerede* Vintappere, navnlig Jørgen Toft⁴⁵⁾ og Jochum Blick⁴⁶⁾, som i deris Livstid haver Kongl. Bevilling at maa selge Vin og fransk Brendevin og ellers er kun af liden Formue formedelst denne liden Byes slette Tilstand, hvor de ikke kan tilbringe sig nogen synderlig Næring.

6te Post.

Kiøbmænd og de, der drive nogen Handling i denne Kiøbsted, ere efterfølgende:

Hans Christensen, Niels Jensen, Olle Rasmussen, Peder Jensen, Jørgen Toft⁴⁵⁾, Jochum Blick⁴⁶⁾, Lars Rasmussen Rostocker⁴⁰⁾ og Niels Christensen, hvoraf de 3 første er i temmelig og maadelig Tilstand og de øvrige ikkuns af liden Formue, hvis Handling bestaar paa forberørte Maade udi *crediterede* Varer, som den 3die Post videre omformelder.

Af Laug befindes ikkun 4, nemlig:

Skomagerlauget, hvorudi er 19 Stk., deraf 2 a 3, som haver lidt Næring og Brug, dog af ringe Tilstand, men de øvrige kan ikke formedelst Uformuenhed fortsætte deris Haandverk.

Skræderlauget bestaar af 6 Mestere, som ikkun haver liden Næring og af ringe Tilstand.

Væverlauget bestaar af 4 Stk. og er i slet Tilstand.

I det 4de Laug er trende Haandverker under eet Laug formedelst dette Steds Ringhed befattet, nemlig 4 Snedkere, 1 Murmester og 2 Smede, som ikkun haver gandske liden Næring og derover i slet Tilstand.

Disse 4 Laug, som efter Hans Excellence Hr. Stiftamtmand sal. von Reichovs⁴⁷⁾ Tilladelse og *Approbation* ere oprettede, alt ifølge efter Hans May⁴⁸⁾ allernaadigste Forordninger og *Laugsarticular*, ere nu udi nogle Aaringer efter deris herved fulgte under deris Hænder indgivne Klager tilføyet stor Indpas og Afgang udi deris Næring, — — —⁴⁸⁾.

Saxkiøbing, d. 11 Julii 1735.

Halsted Amt.

Indberetning fra Amtsforvalter Thomas Christian Rennemann.⁴⁹⁾

1ste Post.

Tilstanden udi dette Ampt hos Bonden og Landmanden er udi disse Tider til Dels kun temmelig, til Dels hel slet.

Det som Jorden her fornemmelig besaaes med efter dens Beskaffenhed er Hvede, Rug, Byg og Erter og lidet Havre.

Skov falder ei af nogenledes Vigtighed her paa Amptet uden til de Sogner Stochemarcke og Vesterborg.

Høebiering og Græsning falder hel slet og gandske ringe, saa det er meget faae Byer, om der ellers er nogen, som kan græsse det, der kan foere om Vinteren, hvortil er Aarsagen, af Bonden for at faae Jord at saae har oppløyet sine Enge og mange Stæder endel af Overdrevene indtaget til Sædeland.

Som nu Jorden her paa Amtet vel falder nogenlunde god men dog nedrig, lerrig og skarsk saa maa den, om den skal bringe sin Grøde, til Nøie idelig arbeides, pløyes og drives, og dertil udfordres Heste, hvilke Bonden af Mangel paa Høebiering og Græsning ei selv kan tillegge men maa tilkiøbe sig fra Fyen og Langeland temmelig dyre. Og naar de tørre Aaringer indfalder, da ikke allene Græsningen bliver borte, men endog Vandet borttørrer, foraarsager det Sygdom iblandt Heste og Qvæg, hvorved da Bonden i Bond og Grund *ruineris*, som i Vinteren 1733 var at fornemme, det endnu svier til mange.

Heraf kommer det, at Tilstanden er Mestendelen, sær i disse Tider, hel slet; thi som det eniste Landet giver af sig og kan undvære er Korn, og iblandt Kornet Hveden, saa kan Bonden, som har store Udgifter og *Pressurer* ikke udkomme, naar den enten feiler eller og, som nu paa en 6 Aars Tid, ei er i nogen Pris, thi de øvrige Sorter Korn er ei af nogen *Consideration* som udføres og kan være nogle Ærter og Byg, siden den største Part deraf af Bonden selv forbruges.

Af det eniste Slags, nemblig Hveden, er det da, Bonden skal tage alle sine Udgifter og forskaffe sig Heste til sin Avlings Drift, hvilke, naar han et Aars Tid eller to ved sterk Pløyning og i disse dybe Veie har uddrevet, maa han igien forskaffe sig andre; og derved gaar da det bort, som han paa Hveden, endog naar den er i Pris, kan samle til sine Udgifter.

Af sligt er da at fornemme, det Landets Tilstand

2den Post

ikke har tiltaget men snarere aftaget, hvortil endnu kommer

en anden Aarsag, som er Mangel af Penge i Landet, hvorover saavel Kiøb- som Landmanden klager. Thi som Kiøbmændene, hvor de udfører deris Korn enten til Norge eller andre Stæder her i Danmark, ingen Penge kan faae men mange Tider har hørt den Klage, en Skipper maatte gaae paa 10 a 12 Lossepladser med 1 a 200 Tdr. Hvede og tilsidst endda har maattet føre en Part deraf hjem igien, bare for der ingen Penge var at faae, saa gaar det Bonden ligesaa, at han mange Tider, naar han kommer til Kiøbstæden, maa selge sit Korn for, hvad de vil give ham, fordi der almindelig ingen Penge er iblandt Almuen, hvad Fortræd jeg ved samme Omstændigheder ofte lider for de Kongl. Skatter og *Contributioners* Inddrivelse.

Heraf er da at se

3die Post,

hvad Landet fattes og hvorved det igien kunde forbedres, om der kunde findes Middel til, nemblig at Bonden i Steden for Heste kunde til endel betienne sig af Stude, i det ringeste 1 Par til en Ploug.

Indbyggere fattes Landet endelig ikke paa, omendskiønt endel af Mandkiønnet ved *Landmilitiens Reduction* gik af Landet, men de ere til Dels unge og ikke saa færdige engang, at de til Soldater kan *emplojeres*.

Imidlertid blev Tiderne forandrede og Tilstanden i Landet forbedret, blev nok den Mangel, som derudi kan være, igien erstattet ved det, at fremmede Karle trak ind i *Provincien* som forhen, der vare dygtige til at forsyne Gaardene med.⁵⁰⁾

Halsted Amptstue den 11 Julii 1735.

Nachschou.

Indberetning fra Borgmester Johannes Forbus, Viceborgmester Jørgen Kølle samt Raadmændene Hans Brenneke og Ditlef Schiøl.⁵¹⁾

1ste Post.

Nachschous Byes Beboeres Næring og Brug bestaar fornemmelig udi Kornhandel, Søefart, Handværker og nogen Avling.

2den Post.

Det er disvær beklageligt og i sig selv Sandhed, at Byen langt mere end tilforn kiendelig har aftaget i Kiøbmandskab, Handel og Næring, hvortil virkelig er følgende Aarsager:

1. Byens forrige *Privilegiers* Forandring og *Reduction*.
2. Kiøbmændene udi deris Handel og Næring undertrykkes ved at *Proprietarierne*, Præster og Forvaltere paa nogle

NAKSØV c. 1700.
Efter Kort i Nationalmuseets Billedsamling.

Aars Tid har tilføjet de negotierende stor Skade udi deris Handel med det store Landprang, som de begaar, idet de opkøber det meste Korn, som Bonden burte føre til Kiøbstederne at forhandle, under det Skin, at hvis Korn de i saa Maade af Bonden køber, yder han for Skatter eller og for Sæde- eller Laanekorn, hvilket de igien forhandler ved hele Ladningers Udskibning baade til fremmede saavel som til vore egne Skippere; og til sligt at skiule bruger de Forordningen af 1692 den 13 December, som tillader dem, deris egne Gaarders Avling at forhandle til hvem de vil.

Ja end ydermere under samme Handel indkøber de af fremmede adskillige grove Varer saasom Jern, Tierre, Salt, Stenkul, Humle og deslige, som hos dennem selv paa Landet imellem Bonden vorder afsat, hvilket til Kiøbstedernes Ruin og Undergang er øyensynlig. Og for sligt at undgaa haver en af de bedste Kiøbmænd sig *resolueret* her fra Byen at udfløtte og sin Boepæl paa Landet ved Forpagtning antaget, hvorved han ligesaavel som de andre foranførte kan bruge samme Forprang, om det efterdags som forhen kan eller skal passere.

3. Her udi Byen befindes en Del Jøder, hvoriblandt ere nogle, som uden Hans Kongl. May^{ts}. Geleidebrev strøffer Landet om med alle Slags Kramvarer og igien opkøber baade Sølf og Guld samt Skind, Uld og andet mere.

4. Ligeledes findes der mange Omløbere daglig fra en Aars Dag til den anden paa Landet med adskillige Kiøbmandskaber imod Loven pag. 445 Art. 1.

5. Handtværkerne beklager dennem og høveligen, at de formedelst den store Indpas de tilføjes ved de mange Handtværksfolk, som sig paa Landet overalt heromkring Nackschou har nedsat, saasom Snedkere, Handskemagere, Grovsmide, som gjør Kleinsmidearbeide, Vævere, som væver Hørgarn, Dynnesvaar og Dreiel, Skredere, som syer alt hvad som forhaanden kommer af Silke og Klede, Skoemagere, som holder Svende og Dreng og syer for Herremænd, Præster og Fogder alt det fine Arbeide som paa Landet falder med videre etc., saa Handtverkerne i Kiøbstederne ved slig Omgang udi yderste Armod er geraadende. Og omendskiøndt der vel efter kgl. Lov, Forordninger, *Articuler* og *Rescripter* ere giorte adskillige høypriselige Anordninger slig Indpas at forekomme, saa kan de dog ikke for vidtløftige *Processer* (som og tit og ofte af saadant er reiste, siden *Proprietariernes* Fuldmægtiger har taget saadanne Bønhasser i Forsvar) komme til nogen Ret og dets Aarsag maa lade dennem sidde utiltalt — — — —.

3die Post.

De indkomne Varer bliver mesten af voris egen Søefart

bragt her til Byen uden iblandt i Efter- og Foraaret af Flensborgerne, som hid til Byen indfører en Del grove Varer, bestaaende af Humle, Salt, Jern og Tierre etc., hvilke de ofte udi smaa *Partier* udselger, ligeledes Kiøbmanden og Kræmmerne til *Præjudice*. De Varer som herfra udskibes ere mest Kornvarer og nogen Hollendervarer fra Landet af: Ost, Smør og Flesk, som med vore egne Fartøyer udskibes, undtagen udi Efter- og Foraaret nogle Flensborgere, Slesuiger og andre fra Holsten kommende Fartøyer, som afhenter en Del Biug, Rug og Hvede, [og] som mest køber saadant Korn paa Herregaardene af Forvalterne, der ligeledes er Kiøbmændene til *Præjudice*. Undertiden hænder det sig og vel om Sommeren, at en norsk Mand afhenter en Ladning Korn.

Vores egen Søefart bestaar udi 39 Fartøyer med deris Drægtighed efter hosfølgende *Specification*⁵²), hvilke haver deris Fart paa Øster og Vester paa Norge samt Kiøbenhavn, Holsteen (s: Slesvig), Lybeck, Jydland, Fyen og Sielland; og derfra bringer de Landets Frugter, nemlig fra Bergen tør og salt Fisk, østerfra Trælast, Jern, Stenkul, Tiere og Kalk. Fra de Lande her udi Riget Sand til Baglast, og fra Lybeck og Flensborg føres en Del Varer, som dette Steds Kiøbmænd og Kremmere kan behøve.

4de Post.

Her udi Byen har til Dato ingen *Fabriquer* eller *Manufacturer* været anlagt.

5te Post.

De *privilegerede* Personer herudi Byen findes ere *Appotecheren*, 3de Vinhandlere, hvilke høyligen beklager, at de ikke kunne ernære sig af Vinhandlingen, 1. fordi der var for 30 Aar siden ikkun een *privilegered* Vintapper tilligemed *Appotecheren*, men nu er der 4 *privilegerede* med *Appotecheren*, 2. at en stoer Del af Skipperne og Baadsmændene hiemfører Vin og fransk Brendevin og det udi Ankere og Pottetal bortselger til hvem det lyster at købe baade i Byen og paa Landet uden Undseelse; ja endog udi mange Verts-

huse findes fransk Brendevin offentlig tilfals, som alt kjøbes af forbemeldte Personer, som det sælger *in Cognito*.

2de Farvere, der og klager at deris Næring meget svekkes ved det, at de Søefarende her fra Byen tog mangfoldige Varer med sig til Lybeck og andre Stæder og der lod det farve og siden *practiserede* det ind, dem til Indpas.

2de Guldsmede. En *privilegeret* Hæstemøller, der og klager at have til Værkets Fortsettelse anvendt yderste Formue for at faa oprettet saadan er *Machine*, at enhver, som vilde lade male, kunde uden Ophold blive befordret, men havde liden eller ingen Næring uden allene udi stille Veir, eller og naar de andre Møller havde saa meget at bestille, de det ikke kunde overkomme, endskiønt der *aparte* for Byen er 8 Veirmøller og ingen Vandmøller paa 4 Mile nær, der kan hindre de andre udi deris Maling med Brødkorn og andet.

6 Jøder som har hans Kongl. May^{ts.} allernaadigst Frihedsbreve til Nedsettelse her i Byen, hvoraf de 3de holder aaben Kramboder, de 3de løber paa Landet med Kram og Tobak. Og var det i Særdelighed ønskelig, at ingen Jøder maatte nyde deslige *Beneficier* før derom blev indhentet Magistratens Erklæring om deris Tilstand, derved at afværge alle fremmede og Ubekiendte med deres undertiden urigtige Forebringende til Borgerskabets særdelis Fornærmelse.

6te Post.

Af Kiøbmænd som handle med Korn og grove Varer er 14, hvoraf de 4 holder aabne Kramboder. Kremmere 6. Skippere 41 og endskiønt her ikkun er 39 Fartøyer, hvorpaa er een Skipper til hver, saa har de øvrige vel vundet deris Borgerskab for Skippere men farer nu for Baadsmænd. Af hvilke Skippere en stoer Del handler baade med Korn og andrer Varer (ligesaavel som de, der anses for Kiøbmænd), som de selv hiemfører, tilligemed Øll- og Brendevinssalg foruden endel af Baadsmændene, som ere gifte og bosiddende saavel som unge Karle, holder adskillige smaa Sager, som de hiemfører med sig at selge, andre til *Præjudice* i deris Næring.

2de Tobaksspindere, hvoraf den ene beklager, at formelst Kremmere, Skippere og Baadsmænd med flere har fremmet Tobak at selge, har han maat ladet blive at spinde Tobak og nu maa ernære sig med Brendevinsbrenderie.

Handtverkerne bestaar af 9 Laug stiftet:

Bagerlauget 6 Mestere, hvoraf den ene bruger Kornhandel og anden Kiøbmandskab samt Øll- og Brendevinssalg med Herbergerhus og deslige foruden sit Handtverk, saa her paa dette Sted er intet Kiøbmandsskab, stort eller lidet, han jo gør *Fait* deraf. De 3de af dem har hver sin Mølle, som de ved hver sin Møllersvend lader forsyne, og tillige holder Øll- og Brendevinssalg foruden deris Handtverk.

Men i Almindelighed *graveris* samme Bagerlaug derved, de ikke kan faa Svende eller Dreng, fordi de som fra dem udgaar af Lære ikke maa blive antagen for Svende hos Mesterne i Kiøbenhafn, undtagen de paanye igien maa være i Forbundet, endskiønt slige Vedtægter er *directe* imod Laugs-*articulerne* og de Laugene vedkommende allernaadigste Forordninger.

Paa lige Maade besverger sig Tømmermændene, hvilket er samme Handtverker ikke en ringe Lidelse.

Skoemagerlauget bestaar af 21 Mestere.

Smedelaugget bestaar af 3 Kleinsmide og en Grovsmid; men kunde vel være flere Grovsmide, om de kunde faaes.

Snedkerlauget af 6 Mestere.

Skrederlauget bestaar af 8 Mestere.

Handskemagere bestaar af 3de Mestere.

Tømmermænd og Murmestere har Laug sammen og bestaar af 3de Tømmermænd og 2de Murmestere.

Slagterlauget bestaar af 3de Mestere og

Veverlauget bestaar af 6 Mestere.

Endnu uden Laug: 3de Felberedere, 2de Hattemagere, 1 Maler, 1 Glarmester og 1 Bødker.

Foruden disse *mentionerede* er mange Brendevinsbrendere og Kroersker, som lever derudaf tilligemed smaa Kiøbmandskab, endog de ikke mere end som Skippere, Handtverkere og Baadsmænd har vundet deris Borgerskab der-

paa, saa det var ønskeligt, det kunde komme dertil, at enhver skulde ernære sig af det, de havde aflagt borgerlig Æd for, ligesom Forordningen om *Commerciens* Befordring af 16. April 1681 dets 2det *Capittels* 1 *Art.* det befaler, og den ene ikke indfald[t i] den andens Næring, da det kunde være ventelig, at Byen igien kunde komme i Stand, dersom dette blev *remederet*. — — —.

Nachschou Raadstue den 23 Aug. 1735.

Noter.

- 1) Rentek.s Ekspeditionsprotokol Nr. 17 (1735) p. 414. — Se om Relationernes Historie Edv. Holm: Danm.-Norges Hist. II, især p. 374 ff.
- 2) Ditlev Teichmann. Ansattes 30. Maj 1707 som Mundskænk hos Dronningen efter at have tjent 5 Aar som Kælderskriver *a.* 6. Febr. 1712 blev han Amtsforvalter over Nykøbing Amt, og da det lollandske Rytterdistrikt oprettedes, lagdes tillige Oppebørselen af Købst. og den uden for Rytterdistriktet værende Del af Aalholm Amt med Fejø, Fæmø, Askø og Veirø ved Resolution af 10. Dec. 1718 under ham. 25. Maj 1731 fik han Konfirmationsbestalling som Amtsforvalter over Aalholm og Maribo Amter samt Købst. og Øerne under Nykøbing Amt. 28. Nov. 1732 blev han Kammerraad og døde (Nysted) 19. Dec. 1743. Efter Ansøgning blev det tilladt, at hans Lig mod Fordordn. af 1682 maatte begraves om Aftenen ved Lys og Kisten overtrækkes med sort Tøj *b.* (Bruuns Msk. om d. Amtsforv. RA. — *a.* T.'s Ansøgning af 2. Feb. 1712 i RA.'s Saml. af Ansøgn. — *b.* Smaalandske aab. Breve 1744 Nr. 1.)
- 3) Mikael Alrøe, Kirkeværge, fik 23. Jan. 1733 Bestalling som Byfoged i Nysted. Han havde da i 15 Aar gjort Tjeneste ved Pennen saavel paa Rentekammeret som ved Nykøbing og Aalholm Amtstue, og 1731 var han konstitueret Tolder i Nysted, men fik ikke dette Embede. 1733 havde han „erhvervet den Tilstand, at han nogenlunde har sit Levebrød“, hvorfor Stiftamtmanden særlig anbefaler ham som Byfoged, da Lønningen var utilstrækkelig for en Mand uden Midler. Tillige var han en skikkelig og fornuftig Person *a.* 15. Juni 1725 blev han (Nysted) gift med Vennike Cathrine Desington og døde 1736, begr. 6. Marts *b.* (*a.* Smaalandske aab. Breve 1733 Nr. 10. Indlæg. — *b.* P. Rhode: Loll.-Falst. 2 Udg. I p. 583).
- 4) Branden 14. Nov. 1729.
- 5) Frederik Christian Dresler, f. 1702 † (Nysted) 20. Jan. 1765, var Søn af Valentin D., Præst i Frauenwald, og Anne Margrethe

Hofmann *a.* 16. Sept. 1735 ægtede han (Nykøbing) en Præstedatter. Petro Agnete Dam, f. 15. Sept. 1715, † 27. Nov. 1749. D. var en Tid Forpagter af Bremersvold og købte 1734 Stivelsefabrikken ved Nysted. Denne var anlagt af Færgemand og Landstingsskriver Povl Boldich og Interessenter, der havde faaet Jord dertil, beliggende mellem Aalholm og Byen, anvist af Kongen mod en ubetydelig aarlig Afgift og 8. Feb. 1717 fik Privilegium paa Salg af Stivelse og Pudder paa Lolland, Falster og Møen. Boldich solgte 1729 Fabrikken til Justr. Johan Volchmar Hofmann, der 10. Sept. 1734 fik kgl. Bevilling til Overdragelse af Fabrik og Privilegium til sin Søstersøn Dresler *b.* D. synes at have forbedret Bedriften betydeligt og opnaaede forskellige Udvidelser af Privilegiet, bl. *a.* fik han 1752 Bevilling paa, at Privilegiet maatte overgaa til den, der købte Fabrikken af hans Arvinger *c.* Efter hans Død 1765 blev den udbudt til Auktion og kaldtes da „den fuldkomneste og bedst indrettede“ i sin Slags i Danmark, „og kan derudi udarbejdes aarlig 1500 Td. Hvede“. Samtidig blev D.'s velindrettede Gaard i Nysted solgt *d.* Køberen var Lars Reimer, der døde faa Aar efter. I de følgende Aar bevilligedes Indretning af flere andre Stivelsefabrikker paa Loll.-Falster, bl. *a.* en paa v. Westens Andragende. (*a.* Lengnicks Genealogier, 1 Saml. — Smaalandske aab. Breve 1735 Nr. 59. — *b.* do. 1734 Nr. 83. Indlæg. — *c.* do. 1752 Nr. 45. — *d.* Adresseavisen 1765 Nr. 12 og 27.)

⁴⁾ Jacob Flindt, f. 1685, † 1750, begr. (Vaabensted) 29. Jan., Købmand i Nysted, var Søn af Købmand og Raadmand Flindt i Nykøbing og Ane Bergishagen. G. ¹⁾ 29. Maj 1713 m. Kirstine Caspersdatter Greve, D. af Forpagter G. paa Sæbyholm, † 1729; g. ²⁾ m. Bodil Birgitte Monrad, † 1747, begr. (Vaabensted) 22. Nov., 47 Aar gl. — 17. Maj 1720 fik han Bevilling til sammen med Abraham From at sælge Vin og fransk Brændevin i hele Træer eller Fustager *a.* Han tjente en betydelig Formue og saa sig i Stænd til 1732 at købe Nielstrup for 33,000 Rdlr. af Hofjunker Joh. Cornelius Lerche, med hvem han i øvrigt i Anledning af Handelen kom i Proces *b.* 26. Marts 1734 fik han Bestalling som virkl. Kommerceraad *c.* (Lengnicks Genealogier, 2. Saml. II — *a.* Smaalandske aab. Breve 1720 Nr. 54. — *b.* Smaalandske Tegnelser 1733 Nr. 27, 28, 53 og 62. — *c.* Smaal. aab. Breve 1734 Nr. 33.)

⁷⁾ Niels Siersted var 1722—29 Ridefoged paa Gavnø, hvor „han skaltede og valtede med Godset, som det var hans eger“, indtil han saa sig nødsaget til at rømme derfra. Fik 8. Maj 1730 Best. som Byfoged i Rødby og Maribo samt Herredsfoged i Fuglse Herred *a.* og blev 18. Juli 1735 Landstingsskriver i Loll.-Falst.; af de andre Embeder maatte han derefter kun have beholdt Maribo, men efter Ansøgning af Svigerfaderen, Slotsforv. og Gartner paa Frederiksberg Slot J.

Voigt *b*, fik han Tilladelse til at beholde dem alle *c*. Voigt udtaler i Ansøgningen, at Siersted „haver ringe at leve af“, hvorfor han aarlig har maattet hjælpe ham med Penge.

2. Marts 1736 fik Siersted Bestalling og 28. April s. A. Konf. som Birkefoged i Søholt Birk *d*. Han blev 1739—40 Ejer af Adserstrup (og Medejer af Grimsted), men ligesom han selv var kommen til Ejendommen, mistede han den, nemlig ved Auktion efter Indførsel 1747 *e*. 1752 lod Søholt Birkeherre optage Tingsvidne over Siersteds og Birkeskriver Jørgen Gossmanns Sløseri med Rettens Pleje og fik dem dømt for en Kommission, efter at det var bevist, at de ofte var ublevne paa Tingdagene og ikke førte Protokollen behørigt; Siersted appellerede Sagen til Landstinget, der dømte ham imod *f*. Siersted skal for øvrigt have været en stor Procesmager *g* (jfr. Note 19). Ogsaa fra anden Side synes der at have hersket Utilfredshed med Siersteds „Administration“, og hans mange Embeder har sikkert været mere, end han kunde paatage sig. 1746 fik han Bev. til at lade sin Tjeneste forrette ved en Fuldmægtig. Muligvis staar hans Efterladenhed i Forbindelse med, at han en Tid, 1748, var suspenderet fra Byfogedembedet. Han var tillige Færgemand ved Dragsminde og skal være død 1756 *g*. (P. E. Jensen: Gavnø p. 109 f., 448. — *a*. Smaalandske aab. Breve 1730 Nr. 53. — *b*. Jørgen Frederich Lorentz Voigt udn. 7. Marts 1731 til Slotsforv. og Gartner ved Frederiksberg (Particulærkammerets Bestallings- og Instructionsprotokol p. 7). — *c*. Smaalandske aab. Breve 1735 Nr. 63. Indlæg. — *d*. do. 1736 Nr. 30. — *e*. P. Rhode: Loll.-Falster, 2. Udg. I p. 131; Danske Atlas III p. 317; Smaalandske aab. Breve 1748 Nr. 3 og 1751 Nr. 90; Loll.-Falsters Landstings Skøde- og Panteprotokol 1739 ff. p. 515. — *f*. Loll.-Falsters Landstings Justitsprotokol 1739—66 p. 506 og 520; Smaalandske aab. Breve 1753 Nr. 2 og 48. — *g*. Musse Herred I p. 316.)

^{a)} Christian Jensen Feilberg, f. i 169erne, † (Maribo) 1749, begr. 6. Juli. G. 24. Nov. 1747 (Riserup Præstegaard) m. Marie Elisabeth Nauschütz, der blev begr. i Maribo 13. Marts 1764 *a*; men han havde været gift før, thi 1747 fik han kgl. Tilladelse til nyt Ægteskab, skønt Sørgeaaret ikke var ude *b*. Han tilhørte en udbredt Farverslægt og erholdt 23. Juni 1727 Bevilling til at nedsætte sig som Farver i Rødby *c*, 17. Nov. 1747 til tillige at indrette et Lærreds- og Uldenstrykkeri *d*. og endelig 26. Juli 1748 til at overtage et Farveri i Maribo *e*. Enken fik 18. Juli 1749 Bevilling til at fortsætte Farveriet i Rødby samt Trykkeriet *f*. og giftede sig snart efter med Farver Severin Kaalund *g*. Denne døde faa Aar efter, og Enken fik 22. Aug. 1760 bevilget, at hendes Stifsøn, Jens Christian Feilberg, maatte overtage Privilegiet efter hendes Død *h*. (*a*. P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, p. 18. Kbhvn. 1890. — *b*. Smaalandske aab. Breve 1747 Nr.

126. — *c.* do. 1727 Nr. 16. — *d.* do. 1747 Nr. 125. — *e.* Jyske aab. Breve. — *f.* Smaalandske aab. Br. 1749 Nr. 84. — *g.* do. 1750 Nr. 94. — *h.* do. 1760 Nr. 115.)

- ⁹⁾ Hans Jørgen Mackeprang fik 20. Juni 1740 Privilegium som eneste Vinhandler og Værtshusholder samt Herberger i Rødby *a.* Det ovenfor omtalte Privilegium paa en Hestemølle findes ikke indført i Smaalandske aabne Breve. Hans Hustru, Johanne Marchusdatter Viller *b.*, blev begr. (Rødby) 7. Maj 1764, 71½ Aar gl., han selv 16. Okt. 1775, 79 Aar gl. (*a.* Smaalandske aab. Breve 1740 Nr. 63. — *b.* do. 1747 Nr. 37.)
- ¹⁰⁾ Ærøboerne var kendt som slemme Smuglere; i Relationerne af 1735 klages stadig over dem, især fra Fyens og Loll.-Falsters Købstæder. Aarsagen til Smugleriet var, at Ærø dengang laa under Slesvig, hvor Tolden var lavere end i Kongeriget.
- ¹¹⁾ Se Note 7.
- ¹²⁾ 23. Dec. 1693 tilskødede Kongen Leverandør Fr. Werdelmann's Enke, Margrethe Wilders, Maribo Klosters Udemarker med Sædegaardsfrihed med den Motivering, at Maribo Borgere ikke formaaede at drive dem tilbørligt. Enken solgte 4. Jan. 1694 Jorderne til Geheimer. Eggert Christopher v. Knuth til Aarsmarke. (Musse Herred I, p. 380.)
- ¹³⁾ Se om denne Strid: Musse Herred I, p. 343.
- ¹⁴⁾ Ved Forordn. af 13. Dec. 1692 blev det forbudt „Proprietærer“ at opkøbe Korn paa Landet for igen at sælge det. Kun deres egen Gaards og Gods Avling maatte bortforhandles.
- ¹⁵⁾ Vistnok Povl Thodberg, Ridefoged paa Knuthenborg, begr. i Hunseby K. 31. Maj 1736.
- ¹⁶⁾ c: Christiansholmske.
- ¹⁷⁾ Nielstrup ejedes dengang af Købm. i Nysted, Kommerceraad Jacob Flindt (jfr. Note 6), Engestofte af Bertel Wichman.
- ¹⁸⁾ Daværende Ejer af Søholt, for hvem ovenstaaende altsaa maa tjene til Ros, var Generalmajor Chr. Fr. v. Lützow.
- ¹⁹⁾ Den 13. Dec. 1734 stævnedes Byfoged Siersted paa egne og Maribo Byes Vegne Forvalteren ved Knuthenborg Grevskab, Frantz Thestrup, for Knuthenborg Birketing „angaaende det store Kornkøbmandsskab, som han bruger til Forprang“, og Sagen behandledes de følgende Tingdage. Thestrup, der ikke havde rent Mel i Posen, var imidlertid forberedt. For ham talte Peder Knudsen i Retten og hævdede, at Birkeskriveren, Niels Jacobsen Toft (jfr. Note 29), ikke maatte føre Sagen til Protokols, da han selv drev Købmandskab i Maribo og saaledes var interesseret i Sagens Forløb. Og samtidig fremlagdes i Retten en af Hr. Geheimer. og Greve af Knuth udfærdiget Konstitution som midlertidig Skriver for Kontrolør Søren Petersen i Bandholm. Intet Under, at Byfoged Siersted af al Magt prote-

sterede mod denne Rævestreg, thi Søren Petersen, hvis Mund derved blev lukket, var som Toldkontrolør, Maaler og Vejer ved Bandholm Toldsted den, der først og fremmest kunde vidne i Sagen. Men der hjalp ingen Kæremaal; den af Greven underskrevne Konstitution forelaa, hvorfor „Skriveren viede Retten, og derpaa nedsatte sig den *constituerede*“.

Nu kunde Sagen begynde. Peder Knudsen lagde for med at jage Forsamlingen lidt Respekt i Kroppen ved at erklære, at Sagen egentlig var det højgrevelige Herskabs, siden Forvalter Thestrup bestandig handlede efter højere Ordre; ikke desmindre vilde han forbigaa dette. Ogsaa paa anden Maade maa Vidnerne — hovedsagelig Grevskabets Fæstere — være bleven præparerede, thi adskillige af dem udeblev og maatte gentagne Gange tingkaldes, og naar de endelig mødte, gav de kun lunkne og undvigende Svar paa de 3 Hovedspørgsmaal:

1. Om Forvalter Thestrup opkøbte Korn af Grevskabets Bønder og tog det under Skin for kgl. Skatter, Langildepenge eller saakaldte Bogklaring.

2. Hvor stor Kvantitet af Korn der saaledes for indeværende Aar var indleveret.

3. Om Vidnet ikke nogen Sinde havde været befalet at iagttage eller tilse, at Bønderne ej kørte til Købstæderne med Korn men leverede det til hans Husbond.

Lidt efter lidt lokkes dog Sandheden frem. Saaledes vidner nogle Bønder, at de plejede at faa Ordre „til en vis Dag at komme til Bandholm at gøre Bogklaring med, hvis de kunde være Herskabet skyldig —, dog derhos, at hvem der vilde levere Korn kunde det blive imodtaget“ til højeste Pris.

Tiden gik med gentagende Stævninger og Afhøringer. Samtidig havde Byfoged Siersted 3 andre Sager for Tinge:

1. Mod Jens Andersen i Bandholm Kro „betræffende en Handel, som af ham bruges“. Kroholderen indrømmer følgelig, at han nu og da haver solgt lidt Salt eller Tobak for en Skilling eller to, af hvad han haver købt til eget Brug, hvilket havde været Skik og Brug hos hans Formænd i Kroen, beraaber sig paa Kroprivilegiet o. s. v.

2. Mod Jens Jyde, Hans Jensen, Knud Jensen og Peder Møs, alle af Hillested „at lide Dom for det hos dennem befundne Salt og Tobak“.

3. Mod Johan Normand „boende udi Rersnes angaaende Indpas, som af hannem er foretaget med Salt, Tobak og videres Forhandling“. Der bevises, at han nogen Tid forud var kommen hjem med Olle Rasmussens Skib af Saxkøbing og nok havde haft noget Tobak med mellem sine Køjeklæder, som han havde solgt noget af efter Opfordring; men Vidnerne er her lige saa lunkne som i de andre Sager og giver det Udseende af, at den Tobak ei var videre, end hvad Normand „selv til sin Fornødenhed skulde bruge.“

Tingbogen slutter derpaa uden at vise noget Udfald af Sagerne, idet der mellem den gamle og nye Protokol er en Lakune (fra $\frac{24}{4}$ til $\frac{1}{4}$ 1735 excl.), og om Aarsagen dertil kan vi nu, da vi kender lidt til Sagens Sammenhæng, let danne os en Mening. Det er sikkert en ny Rævestreg for at redde de indstævnede, hvad i alt Fald Siersted ovenfor selv antyder. De Vidnesbyrd, der fremskaffedes i de følgende Maaneder, har sikkert været fældende, hvorfor Sagen er trukken i Langdrag under forskellige Paaskud, og efter at Gemytterne er falden lidt til Ro, er de farligste Blade i Protokollen stukket til Side, hvorefter Siersted synes at have opgivet den gentagne Vidneførsel, hvormed han ovenfor taler. Om han senere ad anden Vej er kommen til sin paastaede Ret, er her ikke Lejlighed til at undersøge.

Vi faar gennem denne Affære et levende Indtryk af de private Birkers uheldige Side. Stiftamt. Neve tager Stilling til Sagen i sin Indberetning. Under Omtalen af Byfoged Siersteds Angreb paa Grevskabets Kornkøb er han yderst forsigtig i sine Udtalelser, finder det rimeligt, at en Proprietarius, der ofte maa yde Fæsterne Hjælp og Støtte, „tager Korn for Landgildepenge og forstrakte Skatter samt for det sin Bonde laante Sædekorn“, kan ikke tro, at der er Fiksfakserier med i Spillet o. s. v.; men senere giver han dog indirekte Siersted Medhold, idet han paataler det gængse Misbrug paa Birketingene, „hvorpaa der gøres Klageren 100 *Difficulteter*“. Ligeledes fremhæver han den Skade, Privilegiet paa Kro- og Pramhold i Bandholm voldte Maribo.

²⁶⁾ Henrik Nicolai Hoffmann. Var Svend hos Apoteker Fr. Seidelin i Nykøbing og senere Provisor hos Regimentsfeltskær Joh. Eberhardt Hollænders Enke i Maribo, Elisa Catharina. Da han „var kommen Enken for nær, maatte de ægte hinanden“ a 12. Aug. 1729. 23. Feb. 1731 fik han Bev. som Apoteker i Maribo efter at være examineret ved Facult. med. i Kbhvn. b. Apoteker Claus Seidelin klager i sine efterladte Optegnelser over, at H. var en haard Konkurrent, der søgte at lokke Kunderne til sig ved Smaaprester og forstod at bringe Doctorerne paa sin Side a. Han opnaaede Frihed for borgerlig Tynge 1735, valgtes til Kirkeværge 1751 c. og døde 1766, begr. 2. Jan. 1767. Hans Kone begr. 15. April 1763. (a. Memoirer og Breve XXII, p. 203–4. — b. Smaalandske aab. Br. 1731 Nr. 19. — c. Musse Herred I, p. 280 og 84.)

²⁷⁾ Jørgen Henrik Neander stammede vistnok fra Sønderjylland, i alt Fald levede hans Moder, Gedske N., 1755 i Flensborg a. Han blev 18. Marts 1722 gift (Maribo) med Anna Jacobsdatter Nielsen og fik sammen med hende 26. Jan. 1725 (ikke som ovenfor meddelt, 24. Marts 1731) Bev. paa at holde Herberg og Værtshus i Maribo b. 14. Nov. 1735 blev han begr., og Enken ægtede 7. Jan. 1737 Mathias Nicolai Huusby og blev begr. 24. Okt. 1757 (a. Personalhist.

Tidsskr. 7. R. II, p. 219 og 221. — *b.* Smaalandske aab. Breve 1725 Nr. 10, 1728 Nr. 20.)

- ²³⁾ Johan Henrik Mussenberg var Søn af en Urmager i Hamborg, lærte Haandværket hjemme og rejste derpaa over 18 Aar i Tyskland, Holland, Rusland og Sverige, indtil han 1713 slog sig ned i Maribo. 8. April 1715 fik han Privilegium som Urmager i Loll.—Falster *a.* 1735 var han gammel og svag og fik 18. Feb. Bev. til at tage Johan Jacob Meyer, en dygtig Urmagersvend, til Medhjælper *b.* Han døde 1736, begr. 18. Dec. Enken, Judithe Kleinschmidt *c.*, testamenterede Maribo Hospital 200 Sletdaler *d.* og døde 1755, begr. 17. Nov. (*a.* Smaalandske aab. Breve 1715 Nr. 26. Indlæg. — *b.* do. 1735 Nr. 14. — *c.* do. 1723 Nr. 7 og 1748 Nr. 46 *b.* — *d.* Hofm.'s Fund. VI Loll.-Falster p. 18 f.)
- ²³⁾ Peter Willumsen, *sen.*, der vistnok stammede fra Segeberg, fik 30. Okt. 1716 Privilegium som Farver i Maribo samt Kattun- og Lærredstrykker i Lolland *a.* og 31. Oktober 1727 (ikke som ovenfor anført i 1731) Bevilling, at hans Hustru, Margrethe Roosen, og Søn, Peter W., efter hans Død maatte nyde Privilegiet *b.* Han døde i Februar 1735, og Enke og Søn solgte Farveriet 1742 *c.* (*a.* Smaalandske aab. Breve 1716 Nr. 67. Indlæg; Musse Herred I, p. 331. — *b.* Smaal. aab. Br. 1727 Nr. 103. — *c.* do. 1742 Nr. 97.)
- ²⁴⁾ Nemlig Jørgen Gebler og Carl Marchart, privilegerede Kobbersmede i Nykøbing, der senere skal omtales under denne By.
- ²⁵⁾ Ole Hindse, begr. 15. Feb. 1740.
- ²⁶⁾ Jens Trane, begr. 1. April 1740.
- ²⁷⁾ Chr. V's Danske Lov 3—13—23 og 24, der forbyder Haandværkere (med visse Undtagelser) og Købmænd at ernære sig uden for Købstederne.
- ²⁸⁾ Knud Petersen Sølling, Købmand og Hospitalsforstander i Maribo, begr. 17. Dec. 1760. G. 22. Juni 1734 m. Mette Christine Wichmand *a.*, f. 1716, begr. 5. Januar 1778. Han var en Tid Parthaver i Grimsted. (*a.* Lengnicks Genealogier, 2. Saml. II; Memoirer og Breve XXII, p. 200.)
- ²⁹⁾ Niels Jacobsen Toft, Købmand i Maribo, fik 19. Sept. 1734 Konf. paa Bestalling som Birkeskriver ved Knuthenborg Birk *a.* G. 12. Jan. 1733 m. Wibeke Laursdatter Reimers, der efter Mandens Død 1767 (begr. 13. Feb.) fortsatte Forretningen *b.* og blev begr. 1. Feb. 1774. (*a.* Smaalandske aab. Breve 1734 Nr. 84, jfr. Note 19. — *b.* Dan-nemarks og Norges Speil 1770, p. 402.)
- ³⁰⁾ Johan Glochsin, Købmand og Kirkeværge i Maribo, † 1741, begr. 28. Marts. G. 19. Juni 1733 m. Anne Elisabeth Martner, der 1. Dec. 1741 ægtede Degnen Mathias Knudsen v. Westen. (Leng-nicks Genealogier, 2. Saml. III.)
- ³¹⁾ Købm. i Maribo Laurs Reimer(sen) begr. 1. Maj 1731; Enken, Inger, begr. 6. Juni 1739. Sønnen Thomas Laursen Reimer, †

1748, var g. m. Anne Jacobsdatter Flindt. (Se: Lengnicks Genealogier 2. III: Flindt.)

³³⁾ c: sidder i uskiftet Bo.

³⁴⁾ Benjamin Lind, Købmand og Kirkeværge, † 1734; 10. Sept. blev hans Lig bisat i Maribo Kirke og førtes to Dage efter til Nykøbing. Enken, Anne Magdalene Jespersen a., † 1740, bisat 12. Jan. og ligeledes ført til Nykøbing, hvor hun havde holdt Krambod. (a. Smaalandske aab. Breve 1734 Nr. 91)

³⁵⁾ Se Note 21.

³⁶⁾ Bendix Hertz fik 6. Nov. 1733 Tilladelse til at nedsætte sig og drive Handel i en af Loll.-Falsters Købstæder. (Smaalandske aab. Breve 1733 Nr. 89.)

³⁷⁾ Morten Hammer, † 1757, fik 15. Febr. 1732 Best. som Byfoged i Saxkøbing samt Herredsfoged i Musse Herred og 1. Dec. 1736 Konf. paa Best. som Birkefoged i Orebygaard B. 8. Maj 1739 blev hans Kone, Mallene Kirstine Mortensdatter, begr., 25 Aar gl.

³⁸⁾ Se Note 45.

³⁹⁾ Juliane Margrethe v. Poppenheim, Enke efter Pastor Ole Hansen Gemzøe til Taars og Vigsnaes. (Wib. Præstehist.)

⁴⁰⁾ Nicolai Adelaer antages at være Søn af Kancelliraad og Amtmand Niels Sørensen A. i Norge a., i alt Fald hævdede han selv at høre til Cort Adelaers Slægt; men „hans foregivne norske, adelige Oprindelse hindrede ikke hans higende Sind efter forblindende Gaver“ b. 11. Nov. 1699 fik han Best. som Vicelandsdommer og succederende Landsdommer i Loll.-Falster og blev 4. April 1732 virkelig Justitsraad c. Han døde 1737, begr. (Saxkøbing) 15. Juni, 64 Aar gl. Enken Amalie Margrethe Hofmann, D. af Justitsr. H., døde 1749. (a. Wilh. Lassen: Norske Stamtafles 1, p. 65. — b. P. Rhode: Loll.-Falster, 2. Udg., I, p. 64. — c. Smaalandske aab. Br. 1699 Nr. 12 og 1732 Nr. 20.)

⁴¹⁾ Lars Rasmussen Rostocker, Købmand i Saxkøbing, fik 26. April 1719 Best. og 18. Dec. s. A. Konf. som Birkeskriver ved Berridsgaard Birk a. Han døde vistnok 1742, og Enken, Giertrud Helene, D. af Jens Mortensen, blev begr. (Saxkøbing) 17. Okt. 1748. (a. Smaalandske aab. Breve 1719 Nr. 79.)

⁴²⁾ Mouritz Nielsen Lyssing, Orgelmester i Saxkøbing, † 1758. G. ¹⁾ m. Dorthe Magdalene, begr. 27. Nov. 1754, 48 Aar gl., og ²⁾ m. Anne, begr. 4. Maj 1764, 64 Aar gl.

⁴³⁾ Jens Nyrop, Daglejer i Saxkøbing, begr. 26. April 1745. Enken, Anna, begr. 25. Aug. 1756.

⁴⁴⁾ Cornelius Henrichsen Kradepohl. Konf. 7. Feb. 1703 som Birkefoged i Orebygaard B. og 24. Aug. s. A. do. i Nielstrup og Aarsmarke B., 4. Sept. 1714 som Birkefoged i Knuthenborg B. og 15. Feb. 1732 som Birkefoged i Aalholm B. Hans Kone,

Mette Thomasdatter, begr. (Saxk.) 2. Juni 1735, 49 Aar gl. Han selv 4. Maj 1736, 62 Aar gl. (Smaal. aab. Br. 1703 Nr. 23 og 43; 1714 Nr. 56; 1732 Nr. 12.)

- ⁴⁴⁾ Valentin Christopher Guldbech, f. c. 1681, blev 20. Nov. 1722 Landstings- og Kommissionsskriver samt Auktionsmester i Loll.-Falster *a.* og havde før sin Udnævnelse tjent Grev Knuth i 16 Aar. Rimeligvis var det ham, der af Amtmand Hans Landorph havde ladet sig lokke til at gøre falske Tilførsler i Landstingsprotokollen for at dække over Amtmandens Uhæderligheder. Han blev begr. (Saxkøbing) 28. April 1735; Enken, Birgitte *b.*, 5. Maj 1747, 60 Aar gl. (*a.* Smaalandske aab. Breve 1722 Nr. 80. — *b.* Ekstraskattemandtallet 1743.)
- ⁴⁵⁾ Jørgen Jørgensen Toft. Fik 4. April 1732 Bev. at være Herberger og sælge Vin og Brændevin i Saxkøbing *a.* og var da g. m. Marie Rasmusdatter Lund, E. e. Fr. Chr. Buch. Toft nævnes som Kirkeværge og døde 1760, begr. 4. Okt., 54 Aar gl. Enken blev begr. 17. Nov. 1764, 64 Aar gl. (*a.* Smaalandske aab. Breve 1732 Nr. 30.)
- ⁴⁶⁾ Jochum Jochumsen Blick, f. c. 1701, erholdt 28. Nov. 1732 Bev. til, ligesom J. J. Toft, at være Herberger og sælge Vin og Brændevin i Saxkøbing sammen med sin Hustru, Anne Margrethe Jensdatter *a.* Konen døde 1750, begr. 13. Aug., 41 Aar gl., og B. giftede sig snart efter med Cecilia Dorothea Colding, † 1757, begr. 16. Dec., 55 Aar gl., hvorefter han for 3de Gang giftede sig, nemlig med Karen Hansdatter Bram, der ligesom han havde været gift 2 Gange før *b.* og efter Blicks Død 1766 (begr. 16. Febr.) fik kgl. Tilladelse til at indtræde i et 4. Ægteskab inden Sørgeaarets Slutning *c.* (*a.* Smaalandske aab. Breve 1732 Nr. 111. — *b.* do. 1759 Nr. 133. — *c.* do. 1766 Nr. 69.)
- ⁴⁷⁾ Georg Ernst v. Reichou til Binnitze og Berenwald, f. 7 Maj 1658, † 21. April 1735. Stiftsbefalingsmand over Loll.-Falster 1722 —35.
- ⁴⁸⁾ Vedlagt er 4 Erklæringer fra Væverlavet (Oldermænd Jens Laursen), Skræderlavet, Bygningslavet (Oldermænd Oille Nielsen) og Skomagerlavet underskrevet af samtlige Lavsmedlemmer. Der klages over Indpas og især over, at „Proprietairerne“ tager de ulovlige Haandværkere paa Landet under Beskyttelse.
- ⁴⁹⁾ Thomas Christian Rennemann, f. 27. Juni 1700, Søn af Chr Albr. R., Krigsr. og Amtsforv. i Tryggevælde A. og Ester Top. Var Fuldm. hos Amtsforv. i Halsted A. Peder Rødsten og fik 21. Sept. 1729 Succession som Amtsforvalter, tiltraadte Jan. 1730. Kammerraad 28. Okt. 1749. 23. Okt. 1773 blev han suspenderet p. Gr. af Kasseangel, men ansøgte om Naade og Fritagelse for Tiltale af Hensyn til sine høje Alder, 73 Aar, og 43-aarige Embedstid og hævdede, at hans Indkomster havde været utilstrækkelige, og at Kasseangelen derfor ikke skyldtes Ødselhed. Han slap for Tiltalen og afskedigedes 20. Dec. s.

A. Han var g. ¹⁾ 1730 m. Formandens Datter, Anna Giertrud Rødsten, f. 1706, der døde i Barselseng 1744, begr. 9. Nov., og g. ²⁾ 1745 m. Anne Elisabeth Troyel, E. e. Jacob Tvede, og efter hendes Død 1748 (begr. 19. Nov.) ægtede han ³⁾ 9. Jan. 1754 Mette Kirstine Flindt, f. 1717, D. af Købm. i Nykøbing Thomas F. Selv blev han begr. i Nakskov 27. Maj 1782. (Bruuns Msk. om d. Amtsforv. RA. — Giessings Jubellærere 2, I, p. 324. — Längnicks Genealogier: Stamt. Flindt. — Smaalandske aab. Breve 1744 Nr. 129, 1748 Nr. 132, 1760 Nr. 161.)

⁵⁰⁾ Stiftsbefalingsmand Peder Neve meddeler i sin Indberetning, at der ikke er Mangel „paa Folk til at dyrke Jorden og at forsyne *Landmilicien*, ihvorvel der iblandt paa nogle Steder findes endel ungt og endnu tilvoxende Mandskab. Og som dog alligevel Falster og Lolland er et godt Fødeland, og jeg selv med Forundring har set, at Bonden spiser langt bedre og vel mere end dobbelt saa meget som den siellandske Bonde, saa skulde jeg formene, at Landets *Bonitet* ikke alleniste skulde holde den gemene Mand (∴ Almuesmand) i Landet (∴ Loll.-Falster) men endogsaa derudi indtrekke fremmede — — —“

⁵¹⁾ Johannes Forbus, fik 11. Jan. 1707 Best. som Raadmand og 13. Nov. 1719 som Borgmester i Nakskov *a*. Begr. 15. Mai 1741.

Jørgen Kølle blev 29. Sept. 1719 Byfoged i Nysted, Afsked 6. Nov. 1722 *b*, fik 8. Jan. 1723 Bev. til at nedsætte sig i hvilken By han vilde og være fri for Borgerskab *c*, blev 4. April 1732 Viceborgmester i Nakskov *d*, 9. Maj 1736 Kornmaaler m. m. smst. *e*. Var g. m. Maren Andersdatter, E. e. Jørgen Murermester *f*, og blev begr. 11. Juni 1751; Enken 5. Febr. 1781.

Hans Brenneke fik 20. Jan. 1721 Best. som Raadmand i Nakskov *g* og døde 1740, begr. 25. Jan. Hans Kone begr. 4. Okt. 1735.

Ditlev Schiøl. 2. Jan. 1728 Raadmand *h* og 29. Nov. 1743 Viceborgmester i Nakskov. G. (Nakskov) 26. Jan. 1722 m. Ellen Tønisdatter og begr. 3. Jan. 1752.

(*a*. Smaalandske aab. Breve 1707 Nr. 3, 1719 Nr. 71. — *b*. do. 1719 Nr. 64, 1722 Nr. 72. — *c*. do. 1723 Nr. 1. — *d*. do. 1732 Nr. 35. — *e*. do. 1736 Nr. 34. — *f*. P. Rhode: Loll.-Falst., 2. Udg., I, p. 96. — *g*. Smaalandske aab. Breve 1721 Nr. 3. — *h*. do. 1728 Nr. 2.)

⁵²⁾ Som Bilag er vedlagt en Fortegnelse over Nakskovs 39 Fartøjer, nemlig „17 Galiotter“ fra 28 til 8½ Læst drægtig og „22 Jagter“ fra 9 til 2 Læster.